

Tyrimų ir studijų, finansuojamų iš ES struktūrinės paramos lėšų, organizavimo metodinės gairės

2013 m. gegužė

Finansų ministerijos užsakymu parengė VšĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“

TURINYS

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	3
SANTRUMPOS	4
1. GAIRIŲ PASKIRTIS	5
2. KURIEMS TYRIMAMS IR STUDIJOMS TAIKOMOS ŠIOS GAIRĖS?.....	6
3. KAIP TINKAMAI ORGANIZUOTI TYRIMŲ IR STUDIJŲ ĮGYVENDINIMO PROCESĄ?	9
3.1. TYRIMO IR STUDIJOS PLANAVIMAS.....	12
3.2. TYRIMO IR STUDIJOS PASLAUGŲ PIRKIMAS.....	23
3.3. TYRIMO IR STUDIJOS ATLIKIMAS	34
3.4. TYRIMO IR STUDIJOS REZULTATŲ PANAUDOJIMAS IR VIEŠINIMAS.....	40
4. PASIŪLYMAI ES STRUKTŪRINĘ PARAMĄ ADMINISTRUOJANČIOMS INSTITUCIJOMS	45

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Tyrimo ir studijos sudėtingumo lygmens nustatymo kriterijai.....	18
2 lentelė. Rekomenduojama tyrimų ir studijų trukmė pagal sudėtingumo lygį.....	20
3 lentelė. Rekomenduojami tyrimų ir studijų biudžetai pagal sudėtingumo lygį	21
4 lentelė. Rekomenduojama techninės specifikacijos struktūra ir turinys.....	25
5 lentelė. Galimų kvalifikacinių reikalavimų paslaugų teikėjams pavyzdys.....	26
6 lentelė. Galimų kvalifikacinių reikalavimų nesudėtingiems tyrimams ir studijoms pavyzdys	27
7 lentelė. Rekomendacijos siekiant išvengti perteklinių reikalavimų.....	29
8 lentelė. Galimų pasiūlymų vertinimo kriterijų vidutinio sudėtingumo ir sudėtingiems tyrimams bei studijoms pavyzdys	30
9 lentelė. Rekomenduojamas ekspertų skaičius pagal sudėtingumo lygį	36
10 lentelė. Galutinės ataskaitos kokybės įvertinimo kriterijai	37
1 paveikslas. Įvairių tipų tyrimų rengimui taikomų teisės aktų ir gairių „žemėlapis“	7
2 paveikslas. Tyrimų ir studijų įgyvendinimo proceso schema	9
3 paveikslas. Sudėtingumo lygmens nustatymo žingsniai	14

SANTRUMPOS

CPVA	-	VšĮ Centrinė projektų valdymo agentūra
EAVP	-	2007-2013 m. Ekonomikos augimo veiksmų programa
ES	-	Europos Sąjunga
ESF	-	Europos socialinis fondas
ESFA	-	Europos socialinio fondo agentūra
MTEP	-	Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra
NPO	-	Neperkančioji organizacija
PO	-	Perkančioji organizacija
SVV	-	Smulkus ir vidutinis verslas
ŽIPVP	-	2007-2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa

1. GAIRIŲ PASKIRTIS

Tyrimų ir studijų, finansuojamų iš ES struktūrinės paramos lėšų, organizavimo metodinių gairių (toliau – Gairės) **tikslas** – aprašyti rekomenduotiną tyrimų/ studijų įgyvendinimo procesą, siekiant jį padaryti aiškesnį ES struktūrinės paramos projektų vykdytojams, ir pasiūlyti priemones, kurios padėtų užtikrinti tyrimų/ studijų kokybę ir efektyvumą.

Gairių rengimo **poreikis** kyla dėl to, kad iki šiol tyrimų ir studijų įgyvendinimo organizavimo procesas nebuvo nuosekliai nustatytas nei teisės aktais, nei rekomendacinio pobūdžio gairėmis. Dėl to ES struktūrinės paramos projektų vykdytojams, viena vertus, sudėtinga juos tinkamai įgyvendinti dėl supratimo ir sektinų bei nesektinų pavyzdžių trūkumo, kita vertus, atsiranda galimybės piktnaudžiauti ir, pasinaudojant viešojo finansavimo lėšomis, nesiekti geriausiai įmanomo rezultato. Remiantis įgyvendinančiųjų institucijų, atliekančių ES struktūrinės paramos lėšomis finansuojamų projektų įgyvendinimo priežiūrą, patirtimi¹ bei LR finansų ministerijos užsakymu atlikto Tyrimų ir studijų, finansuojamų iš 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos lėšų, kokybės, efektyvumo ir tęstinumo vertinimo (toliau – Vertinimo ataskaita)² rezultatais, daugelis tyrimų ir studijų ataskaitų nėra pakankamai kokybiškos, jiems atlikti skirti nepagrįsti finansiniai ir laiko ištekliai, tyrimų/ studijų rezultatai nepakankamai panaudojami ir pritaikomi praktikoje. Šie veiksniai lemia nepakankamą ES struktūrinės paramos lėšų, skiriamų tyrimams ir studijoms atlikti, panaudojimo efektyvumą.

Parengtomis Gairėmis siekiama užpildyti reguliavimo spragą ir padėti projektų vykdytojams tinkamai organizuoti tyrimų ir studijų įgyvendinimo procesą bei parengti (arba, perkant išorės paslaugas, gauti) kokybiškus tyrimų ir studijų rezultatus ir juos praktiškai panaudoti. Taigi pareiškėjai, siekiantys gauti ES struktūrinę paramą, ir projektų vykdytojai, įgyvendinantys projektus, apimančius tyrimų ir studijų parengimo veiklas (toliau Gairėse apibendrintai vadinami *Projektų vykdytojais*), yra laikoma **pagrindine tiksline grupe**, kuriai skiriamos šių Gairių rekomendacijos. Gairės taip pat naudingos ir ES struktūrinę paramą administruojančioms institucijoms, ypač įgyvendinančiosioms institucijoms. Šiai papildomai tikslinei grupei formuluojamos sisteminio pobūdžio rekomendacijos dėl tinkamesnio tyrimų ir studijų, finansuojamų iš ES struktūrinės paramos lėšų, planavimo ir priežiūros organizavimo.

Gairės orientuojamos į tuos tyrimus, kurie yra **užsakomi** ir atliekami išorės paslaugų teikėjų, bet naudingos ir tiems projektų vykdytojams, kurie patys atliks šiuos tyrimus. Konkrečios nuorodos dėl taikytinų rekomendacijų pateikiamos Gairių tekste.

Gairės sudaro dvi pagrindinės dalys. Pirmojoje – įžanginėje – dalyje nurodoma, kuriems tyrimams ir studijoms turėtų būti taikomos Gairėse pateikiamos rekomendacijos. Antrojoje – pagrindinėje – pristatomas tyrimų ir studijų organizavimo procesas pagal etapus ir pateikiamos rekomendacijos, kaip tinkamai juos įgyvendinti ir kokias priemones taikyti, siekiant efektyviai panaudoti lėšas ir gauti kokybiškus rezultatus.

¹ Siekiant išanalizuoti įgyvendinančiųjų institucijų taikomą praktiką atliekant tyrimų/studijų kokybės priežiūrą ir atsižvelgti į jų poreikius, buvo suorganizuoti susitikimai su pagrindinių įgyvendinančiųjų institucijų atstovais: 2012 m. lapkričio 26 d. susitikime dalyvavo LR finansų ministerijos, CPVA, ESFA, Transporto investicijų direkcijos atstovai; 2012 m. lapkričio 29 d. suorganizuotas susitikimas su Lietuvos verslo paramos agentūros atstovais. Šių institucijų atstovai ekspertams taip pat pateikė papildomą informaciją el. paštu.

² Tyrimų ir studijų, finansuojamų iš 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos lėšų, kokybės, efektyvumo ir tęstinumo vertinimas, kurį LR finansų ministerijos užsakymu atliko VŠĮ Viešosios politikos ir valdybos institutas. Galutinė ataskaita, 2011 m. rugpjūčio 24 d. <<http://www.esparama.lt/vertinimo-ataskaitos>>

2. KURIEMS TYRIMAMS IR STUDIJOMS TAIKOMOS ŠIOS GAIRĖS?

ES struktūrinės paramos lėšomis finansuojamos taip vadinamos „kietosios investicijos“ ir „minkštosios veiklos“. „Minkštosios veiklos“ apima mokymus, konferencijų bei kitų renginių organizavimą, konsultavimą, viešinimą ir informavimą, analitinių ir tiriamųjų darbų rengimą ir kt. veiklas. Šiomis Gairėmis siekiama pateikti rekomendacijas dėl vienos iš „minkštųjų veiklų“ – tyrimų ir studijų – įgyvendinimo organizavimo proceso. Siekiant suformuluoti metodines rekomendacijas dėl proceso, visų pirma, reikia apibrėžti, kam jos bus taikomos. Taigi šioje dalyje nustatoma Gairių objekto apimtis – apibrėžiama, kuriems ES struktūrinės paramos lėšomis finansuojamiems tyrimams ir studijoms Gairės bus taikomos, o kuriems – ne.

Gairių apimtis nustatoma atsižvelgiant į du pagrindinius kriterijus: (1) tyrimo/ studijos tipą bei (2) į tai, ar jau yra parengti kiti teisės aktai ar rekomendacinio pobūdžio gairės dėl jų proceso organizavimo. Galima skirti keturis pagrindinius ES struktūrinės paramos lėšomis finansuojamų tyrimų tipus:

1. Moksliniai tyrimai;
2. ES struktūrinės paramos vertinimai;
3. Investicijų projektų įgyvendinimo galimybių analizė;
4. Kiti tyrimai ir studijos.

Tam tikrų išvardintų tyrimų įgyvendinimui jau yra priimti privalomo ar rekomendacinio pobūdžio dokumentai, tačiau ne visiems. Šie dokumentai taikomi atsižvelgiant į tai, kas tyrimus ir studijas užsako ir atlieka – t.y. mokslo ir studijų institucijos, valstybinės institucijos ir įstaigos ar privatūs ūkio subjektai. 1 paveiksle pateikiamas teisės aktų ir metodinių gairių „žemėlapis“, atskleidžiantis tyrimų ir studijų įgyvendinimo tvarkos reglamentavimo spragas. Matricoje pažymėti langeliai parodo, kurių tyrimų įgyvendinimas nėra reglamentuotas. Atitinkamai šiems tyrimams taikytinos parengtos Gairės.

1 paveikslas. Įvairių tipų tyrimų rengimui taikomų teisės aktų ir gairių „žemėlapis“

	Moksliniai tyrimai	ES struktūrinės paramos vertinimas	Investicijų projektų galimybių analizė	Kiti tyrimai ir studijos
Mokslo ir studijų institucijos	Atlieka/ Užsako Vidinės ir išorinės kokybės užtikrinimo sistemos (pagal Mokslo ir studijų įstatymą ³)	Atlieka ES struktūrinės paramos vertinimo metodinės gairės ⁴	Atlieka/ Užsako Įgyvendinančių institucijų parengti metodiniai dokumentai, pvz. CPVA investicijų projektų rengimo metodika ⁵ ,	Atlieka/ Užsako Tyrimų ir studijų organizavimo gairės
Valstybinės institucijos ir įstaigos	Užsako MTEP darbų pirkimo tvarka ⁶	Atlieka/ Užsako ES struktūrinės paramos vertinimo metodinės gairės	Atlieka/ Užsako Įgyvendinančių institucijų parengti metodiniai dokumentai, pvz. CPVA investicijų projektų rengimo metodika	Atlieka/ Užsako Tyrimų ir studijų organizavimo gairės
Privatūs ūkio subjektai	Atlieka/ Užsako Tyrimų ir studijų organizavimo gairės	Atlieka ES struktūrinės paramos vertinimo metodinės gairės	Atlieka/ Užsako Įgyvendinančiųjų institucijų parengti metodiniai dokumentai, pvz. CPVA investicijų projektų rengimo metodika	Atlieka/ Užsako Tyrimų ir studijų organizavimo gairės

Šaltinis: sudaryta autorių

Remiantis pateiktu „žemėlapiu“, projektų vykdytojai gali nesunkiai nustatyti, kokiais reikalavimais ir rekomendacijomis turėtų vadovautis užsakydami ir organizuodami arba patys atlikdami skirtingus tyrimus. **Parengtos Gairės turi būti taikomos šiais atvejais:**

- privačių ūkio subjektų užsakomiems moksliniams tyrimams, kuriuos vykdo mokslo ir studijų įstaigos arba kiti privatūs ūkio subjektai;
- visiems kitiems tyrimams ir studijoms, kurie nepriskiriami moksliniams tyrimams, ES struktūrinės paramos vertinimams ar investicijų projektų galimybių studijoms.

³ Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. 2009 m. balandžio 30 d. Nr. XI-242.

⁴ ES struktūrinės paramos vertinimas: metodinės gairės. Parengtos LR finansų ministerijos kartu su VŠĮ „Viešosios politikos ir vadybos institutas“ ir VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“, 2010. <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Vertinimo_metodines_gaires_leidinys_2010.pdf>

⁵ Investicijų projektų, kuriems siekiama gauti finansavimą iš ES struktūrinių fondų ir valstybės biudžeto lėšų, rengimo metodika, parengta Centrinės projektų valdymo agentūros < <http://www.cpva.lt/es-strukturine-parama-2007-2013-m/dokumentai/kita-metodine-informacija.html>>

⁶ Mokslinių tyrimų ir plėtros paslaugų, išskyrus tas mokslinių tyrimų ir plėtros paslaugas, iš kurių gauta nauda yra naudojama tik perkančiosios organizacijos veiklos poreikiams tenkinti ir už kurias viską sumoka perkančioji organizacija, pirkimų tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. birželio 22 d. nutarimu Nr. 772.

„Žemėlapis“ 4 stulpelyje nurodyti tyrimai/ studijos, kurie sudaro esminę šių Gairių objekto dalį, apima didelę analitinių darbų įvairovę, kuriais siekiama spręsti praktinius uždavinius. Remiantis 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo patirtimi, galima išskirti šiuos pagrindinius tyrimų ir studijų tipus:

1. Poreikių analizės ir prognozės;
2. Galimybių studijos (išskyrus investicijų projektų galimybių studijas);
3. Teisės aktų analizė;
4. Vertinimai (išskyrus ES struktūrinės paramos vertinimą)⁷;
5. Koncepcijos;
6. Veiklos metodikos / vadovai / gairės;
7. Sociologinės apklausos ir viešosios nuomonės tyrimai;
8. Viešosios politikos analizė;
9. 1-8 tipui nepriskiriami tyrimai ir studijos.

Privačių subjektų moksliniai tyrimai 2007–2013 m. laikotarpiu finansuojami pagal Ekonomikos augimo veiksmų programos (toliau – EAVP) priemonę „Intelektas Lt“. Didžioji dalis kitų tyrimų/ studijų yra vykdomos pagal Europos socialinio fondo (toliau - ESF) finansuojamas Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos (toliau – ŽIPVP) priemonės. Reikšminga dalis tyrimų ir studijų taip pat atliekama pagal EAVP priemones, skatinančias MTEP ir verslo konkurencumą. Atkreiptinas dėmesys, kad formuluojamos metodinės rekomendacijos yra skirtos ne tik 2007–2013 m., bet ir 2014–2020 m. laikotarpiui. Taigi Gairėse nėra galimybių pateikti konkrečių priemonių, kuriomis finansuojami tyrimai ir studijos ir kuriems taikomos Gairių rekomendacijos, sąrašo, nes Gairių rengimo metu dar nebuvo parengti 2014–2020 m. programiniai dokumentai bei priemonių aprašai.

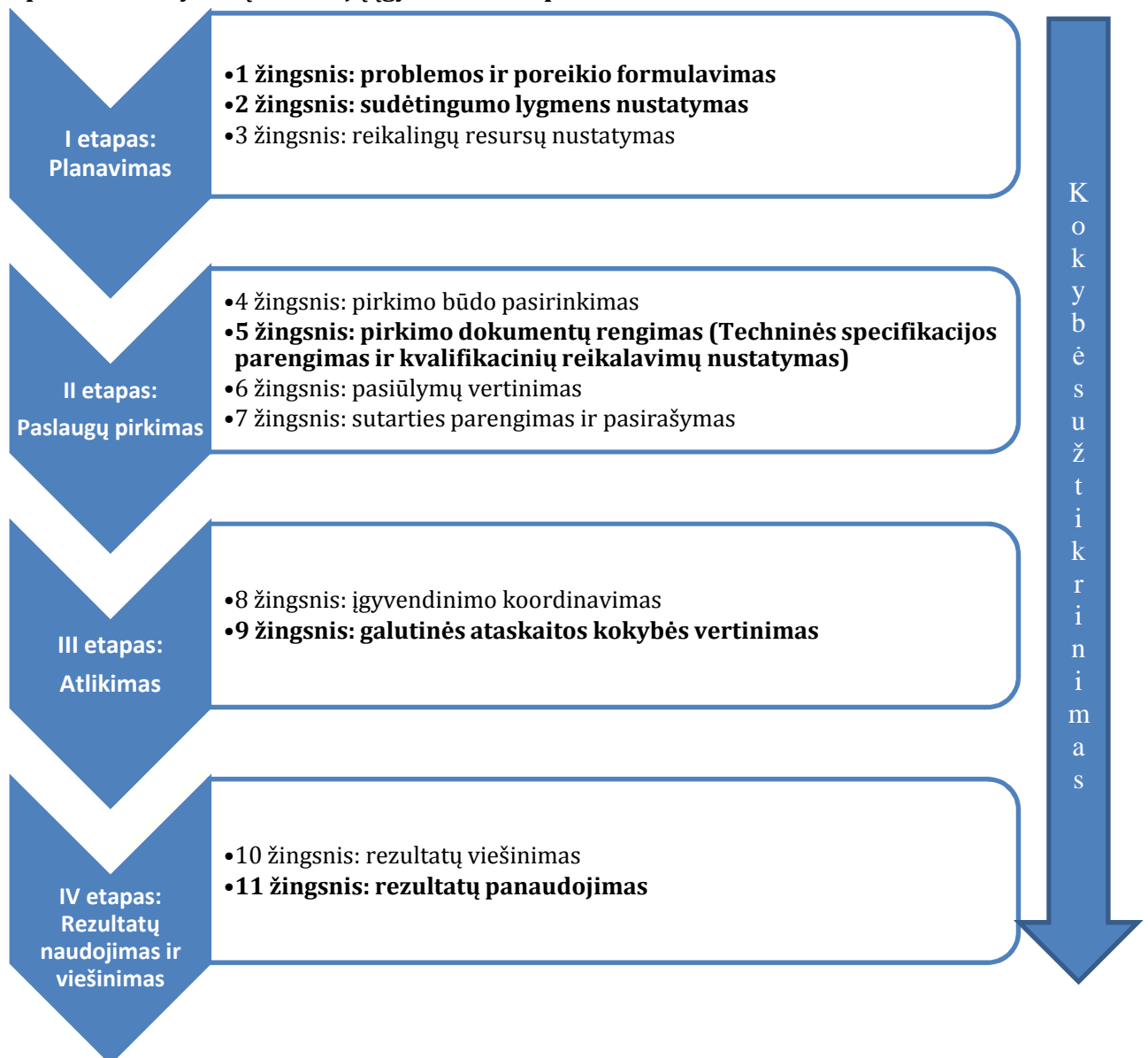
⁷ Šiems vertinimams priskiriami pagal ŽIPVP priemones finansuojamų projektų rezultatų, poveikio vertinimai (pvz. projektais diegiamų naujų veiklos, kompetencijų didinimo ir pan. modelių vertinimas), taip pat ES direktyvų ir kitų teisės aktų įgyvendinimo poveikio vertinimai ir t.t.

3. KAIP TINKAMAI ORGANIZUOTI TYRIMŲ IR STUDIJŲ ĮGYVENDINIMO PROCESĄ?

Tyrimų ir studijų kokybė bei ES struktūrinių fondų panaudojimo jiems efektyvumas reikšmingai priklauso nuo tyrimų ir studijų organizavimo proceso. Visų pirma, gerai apsvarsčius tyrimo/studijos atlikimo poreikį, iš anksto tinkamai suplanavus jo įgyvendinimo eigą, numčius ir įtvirtinus veiksmingas kokybės priežiūros procedūras, galima padidinti paties tyrimo/studijos rezultatų kokybę. Antra, geresnė studijų tyrimų ir studijų kokybė padidina tikimybę, kad jų rezultatai bus efektyviai panaudoti ir padės išspręsti realias praktines problemas. Tokiu būdu bus užtikrintas efektyvus tyrimams ir studijoms skiriamų ES struktūrinės paramos lėšų panaudojimas.

Tyrimų ir studijų įgyvendinimo procesą galima skirstyti į 4 pagrindinius etapus, kurių metu įgyvendinami smulkesni žingsniai. Tyrimų ir studijų įgyvendinimo organizavimo schema pateikiama 2 paveiksle.

2 paveikslas. Tyrimų ir studijų įgyvendinimo proceso schema



Šaltinis: sudaryta autorių

Toliau šiose Gairėse atskirai pristatomi tyrimų ir studijų **planavimo, paslaugų pirkimo, atlikimo bei rezultatų naudojimo ir viešinimo** žingsniai. 2 paveiksle paryškintiems žingsniams skiriamas didesnis dėmesys dėl dviejų priežasčių. Visų pirma, šie žingsniai buvo įvardinti kaip silpnosios proceso vietos atlikto Vertinimo ataskaitoje bei įgyvendinančiųjų institucijų. Antra, jiems gali būti pateikta daugiau detalių ir bendrai visiems tyrimams ir studijoms pritaikomų procedūrinio pobūdžio rekomendacijų, užtikrinančių tyrimų ir studijų rezultatų kokybę.

Tyrimo ir studijos kokybė priklauso nuo įvairių jų organizavimo proceso veiksnių. Pavyzdžiui, kaip nustatyta Vertinimo ataskaitoje, egzistuoja ryšys tarp tyrimų ir studijų kokybės ir jų vykdytojų suinteresuotumo, t.y. jeigu tyrėjai atsižvelgdavo į jiems pateikiamas pastabas ir komentarus, laiku pateikdavo visas ataskaitas, galiausiai darbų kokybė buvo aukštesnė. Be to, labai svarbus ir pačių užsakovų (projektų vykdytojų) suinteresuotumas, dėmesys tinkamam užduoties atlikimui ir įsitraukimas į tyrimo ir studijos vykdymo procesą – informacijos teikimas, kokybės priežiūra, pastabų ataskaitoms teikimas. Kokybė taip pat priklauso nuo juos atlikusių tyrėjų patirties ir analizės objekto išmanymo; ją taip pat iš dalies lemia tyrimų ir studijų pirkimo būdas. Taigi kiekvieno etapo ir žingsnio aprašyme išskiriamos pagrindinės priemonės, labiausiai prisidedančios prie tyrimo ir studijos rezultatų kokybės. Jos įvardijamos kaip **kokybės užtikrinimo priemonės** ir realizuoja horizontalų kokybės užtikrinimo principą.

Atkreiptinas dėmesys, kad 2 paveiksle pavaizduotas apibendrintas tyrimų ir studijų įgyvendinimo procesas, kuris praktikoje turėtų būti *taikomas lanksčiai*, atsižvelgiant į konkretaus projekto bei tyrimo ir studijos specifiką. Pavyzdžiui, antrasis etapas – Paslaugų pirkimas – įgyvendinamas tik tuo atveju, kai tyrimai ir studijos yra užsakomi ir atliekami išorinių paslaugų teikėjų. Kita vertus, kai kurios jo metu atliekamos veiklos yra aktualios ir turėtų būti įgyvendinamos ir patiems projektų vykdytojams atliekant tyrimus ir studijas. Tyrimo ir studijos objektas, apimtis, tikslas, uždaviniai ir pagrindiniai klausimai formuluojami rengiant Techninę specifikaciją paslaugų teikėjams, tačiau šiuos dalykus būtina detaliai suformuluoti ir tuo atveju, kai tyrimą/ studiją atlieka pats projekto vykdytojas. Taigi rekomendacijos dėl Techninės specifikacijos parengimo bus naudingos abiem atvejais.

Pristatant konkrečius žingsnius, formuluojamos **rekomendacijos projektų vykdytojams**, kurie yra atsakingi už tyrimo/ studijos, kaip vienos iš projekto veiklų, įgyvendinimą bei jų rezultatų kokybę.

Paminėtina, kad Gairėse vartojama „**projekto**“ sąvoka yra platesnio pobūdžio nei konkretus tyrimas/ studija ir sutampa su ES struktūrinės paramos administravimą reglamentuojančiuose teisės aktuose vartojama projekto sąvoka. Projektu laikomas veiksmas, kuris yra atrinktas finansuoti ES struktūrinės paramos lėšomis ir dėl kurio pasirašoma projekto finansavimo ir administravimo sutartis. Tuo tarpu tyrimas/ studija yra tik viena iš finansuojamų projekto veiklų. Tam tikrais atvejais tyrimo/ studijos atlikimas gali būti pagrindinė projekto veikla, tačiau daugeliu atvejų projektas apima ir daugiau veiklų.

Atsižvelgiant į tai, kad Gairių objektas apima labai įvairius tyrimus/ studijas, **rekomendacijos yra diferencijuojamos pagal tyrimo ir studijos sudėtingumo lygmenį**. Skiriami trys rekomendacijų tipai:

- **Rekomendacijos, skirtos nesudėtingam tyrimui ar studijai**
- **Rekomendacijos, skirtos vidutinio sudėtingumo tyrimui ar studijai**
- **Rekomendacijos, skirtos sudėtingam tyrimui ar studijai**

Formuluojant rekomendacijas, remiamasi proporcingumo principu ir siekiama užtikrinti optimalų naudos ir administracinės naštos santykį. Vadovaujantis šiuo principu, Gairėse formuluojamų procedūrinių reikalavimų skaičius, jų detalumas ir griežtumas priklauso nuo tyrimo / studijos

sudėtingumo lygmens. Kitaip tariant, tyrimams ir studijoms, kurias atlikti yra gana paprasta, rekomenduojama nustatyti mažiau ir ne tokias griežtas priemones nei sudėtingų tyrimų ir studijų atveju.

Tyrimo ir studijos sudėtingumą reikėtų įvertinti iš anksto – tuo metu, kai jos planuojamos įgyvendinti. Taigi praktinės gairės, kaip nustatyti sudėtingumo lygį pateikiamos pristatant tyrimo ir studijos planavimo etapą.

3.1. TYRIMO IR STUDIJOS PLANAVIMAS

Šiame Gairių skyriuje nagrinėjamas tyrimo ir studijos planavimo procesas, kuris prasideda poreikio atlikti tyrimą/ studiją formulavimu, o baigiasi finansavimo projektui, pagal kurį jis bus atliekamas, skyrimu. Jeigu projekto vykdytojas neturi realaus ir pagrįsto poreikio tyrimui/ studijai, tikėtina, kad jis nebus suinteresuotas tyrimo/ studijos rezultatais ir todėl nesugebės išreikalauti tinkamos kokybės. Jeigu poreikis yra realus, tačiau tyrimui/ studijai atlikti numatyti nepakankami resursai (finansavimas, įgyvendinimo laikas), tyrimo/ studijos kokybė taip pat gali nukentėti arba jos atlikimas gali vėluoti, o rezultatai likti nepanaudoti. Be to, netinkamas poreikio pagrindimas ir įgyvendinimo plano aprašymas projekto paraiškoje gali lemti įgyvendinančios institucijos sprendimą neskirti finansavimo projektui ar atskirai veiklai. Siekiant išvengti esminių tyrimo/ studijos planavimo klaidų, Gairėse pateikiamos rekomendacijos dėl pirmųjų keturių proceso žingsnių.

1 žingsnis: problemos ir poreikio formulavimas

Mokslinių tyrimų atlikimo metodiką analizuojančioje teorinėje literatūroje teigiama, kad prieš pradėdam tyrimą visų pirma reikia suformuluoti **problema**. Problema konstatuoja nepakankamą žinių lygį tam tikram socialiniam faktui paaiškinti ar aktualiam uždaviniui išspręsti šiuo momentu. Atsižvelgiant į praktinį analizuojamų tyrimų ir studijų pobūdį, pagrindinę jų problemą galima apibrėžti kaip nepakankamas žinias siekiant išspręsti praktines problemas/ uždavinius. Taigi jie įgyvendinami siekiant ne tik įgyti naujų žinių, bet ir žinias panaudoti, kitaip tariant, patenkinti praktinius poreikius.

Apibendrinant tyrimų/ studijų įvairovę galima teigti, kad **poreikį studijoms ir tyrimams dažniausia lemia:**

- kylančios praktinės problemos dėl vidaus veiklos trūkumų (aktualios konkrečiai projekto vykdytojo organizacijai arba organizacijų grupei/ sektoriui),
- siekis prisitaikyti prie kintančios išorinės aplinkos (pvz. naujų teisės aktų reikalavimų, pasikeitusių socialinių-ekonominių aplinkybių, įgyvendinamų reformų ir t.t.),
- institucijos/ įmonės veiklos ar organizacinės struktūros tobulinimo motyvai rengiantis ilgalaikei perspektyvai,

Siekiant tinkamai apibrėžti tyrimo/ studijos poreikį, reikia išanalizuoti jo **kontekstą ir problematiką**. Šiuo tikslu reikia atlikti trumpą situacijos analizę – nustatyti pagrindinius įvykius, pokyčius, tendencijas, ar kitus veiksnius, lemiančius poreikį atlikti tyrimą/ studiją. Taip pat rekomenduotina peržiūrėti jau atliktas susijusias analizes, kuriose dažnai jau būna identifikuotos problemos, kurias siekiama spręsti planuojamu tyrimu/ studija.

Nustatant tyrimo ir studijos poreikį, svarbu atsižvelgti ir į tai, kad daugeliu atveju jie yra finansuojami kaip papildomos ar pagalbinės projekto veiklos, skirtos projekto tikslams įgyvendinti. Tikimasi, kad atliekant tyrimus ir studijas įgytos žinios **leis geriau įgyvendinti numatytas projekto veiklas bei priimti geresnius sprendimus, kurie nebūtų įmanomi neatlikus tyrimų ir studijų**.⁸ Taigi tyrimo/ studijos poreikis turėtų būti nustatomas atsakant į klausimą, „*kodėl ji verta atlikti ir kaip jis prisidės prie projekto tikslų ir uždavinių pasiekimo?*“.

Tyrimo poreikio pagrindimas turi būti nuosekliai suformuluotas ir pateiktas Techninėje specifikacijoje (plačiau žr. 6 žingsnį). Atsižvelgiant į tai, kad tyrimai/ studijos apima didelę įvairovę analitinių veiklų

⁸ Vertinimo ataskaita, p. 10.

ir jų poreikį lemia labai skirtingos priežastys, žemiau pateikiami keli 2007–2013 m. laikotarpiu finansuotų tyrimų ir studijų problemos ir poreikio pagrindimo pavyzdžiai.

1-2 pavyzdžiai. Tyrimo/ studijos poreikio pagrindimas Techninėje specifikacijoje

1 pavyzdys. Projektas: Fotoelektros technologijos verslui (PV4B). Jo metu atliekami penki tyrimai, reikalingi Fotoelektros technologijų klasterio (toliau – FTK) plėtojimui

Poreikio pagrindimas pateiktas bendrojoje Techninės specifikacijos dalyje, t.y. taikomas visiems penkiems tyrimams

(a) Poreikis platesnio projekto kontekste

Pristatytas projekto tikslas ir veiklos. Įvardinta, kad vienas pagrindinių siekiamų projekto rezultatų yra technologinė išvalga, kurios pagrindu bus formuojama ilgalaikė Lietuvos FTK strategija. Siekiant, kad strateginiai sprendimai būtų tinkami vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu, jie turi būti pagrįsti trumpojo ir vidutinio laikotarpio vystymosi prognozėmis, politinio konteksto ir rinkos analize, naujausių mokslinių pasiekimų fotoelektros srityje tarptautiniu mastu žinojimu bei galimų fotoelektros technologijų vystymosi scenarijų analize. Šiuos klausimus analizuojantys 7 tyrimai padės parengti ilgalaikę strategiją bei prisidės prie kitų projekto veiklų įgyvendinimo – klasterio rinkodaros, FTK įmonėms reikalingų specialistų mokymo programos rengimo bei FTK, jo veiklų ir pasiekimų viešinimo.

(b) Kontekstas ir poreikio pagrindimas

Fotoelektros situacija pasaulyje. Pristatytos fotoelektros pramonės pasaulyje rodiklių augimo tendencijos, pagrindiniai šio sektoriaus ES ir kt. strateginiai dokumentai ir programos bei konkrečių priemonių (tokių kaip mažų kainų nustatymo ir kompensavimo tarifo derinys), skatinančių fotoelektros pramonės plėtrą, taikymas. Taip pat pristatyti trys Europos lygmeniu parengti fotoelektros pramonės vystymosi scenarijai. Fotoelektros klasteris Lietuvoje. Pristatytas FTK tikslas, veikla, vykdomi projektai bei galimybės tapti konkurencingu fotoelektros pramonės rinkos dalyviu.

2 pavyzdys. Projektas: Lietuvos ES reikalų sistemos efektyvumo didinimas (LESSED). Tyrimas: Europos Sąjungos teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvos Respublikoje veiksmingumo stiprinimo tyrimas

(a) tyrimo/ studijos poreikis platesnio projekto kontekste

Pristatytas projekto tikslas: didinti Lietuvos ES reikalų sistemos efektyvumą tarpinstituciniu ir instituciniu lygmenimis.

Pristatytos pagrindinės projekto veiklos: tyrimų, analizių, sociologinių apklausų organizavimas, darbuotojų specifinių žinių ir įgūdžių gilinimas, gerosios patirties partneriams perdavimas, techninių ES reikalų koordinavimo proceso priemonių tobulinimas ir ES reikalų komunikacijos sistemos stiprinimas.

Pagrįstos veiklų ir rezultatų sąsajos ir jų indėlis siekiant bendro projekto tikslo: „identifikuotos sisteminės problemos, trūkumai ir pažangą ribojantys veiksniai, suformuluoti prioritetiniai tikslai ES kontekste, pasiūlytos gairės Lietuvos vaidmens stiprinimui ES, sukurta efektyvesnė ES teisės perkėlimo ir įgyvendinimo sistema; užtikrintos reikiamos valstybės tarnautojų kvalifikacijos ir gebėjimai; optimizuota ir išplėsta Lietuvos narystės ES informacinė sistema LINESIS ir sustiprinta ES reikalų komunikacijos sistema. Efektyviai veikianti ES koordinavimo sistema sukurs prielaidas efektyviam Lietuvos pasirengimui pirmininkauti ES Tarybai 2013 m.“

(b) tyrimo/ studijos kontekstas ir poreikis

Suformuluotas poreikio pagrindimas: tyrimas atliekamas, kadangi optimali ES politikai realizuoti skirtų teisės aktų įgyvendinimo sistema yra privaloma sąlyga efektyviai Lietuvos narystei ES.

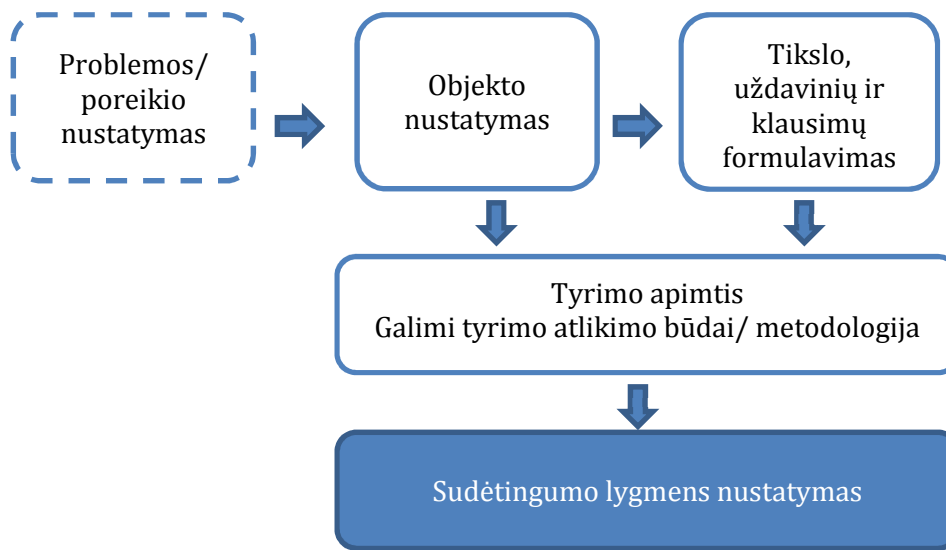
Techninės specifikacijos trūkumas (!!!): nepateiktas šio tyrimo platesnis problematikos ir konteksto aprašymas.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis pristatytų tyrimų/ studijų Techninėmis specifikacijomis

2 žingsnis: sudėtingumo lygmens nustatymas

Įvertinus tyrimo/ studijos poreikį, projekto vykdytojas, visų pirma, turėtų nustatyti jo sudėtingumo lygį, nuo kurio priklausys tolesni sprendimai dėl biudžeto skyrimo, laiko planavimo, reikalavimų tyrėjų kvalifikacijai bei kitoms procedūroms. Siekiant nustatyti tyrimo/ studijos sudėtingumo lygmenį, reikalinga tiksliai apibrėžti jo tikslą, uždavinius ir objektą. Nuo šių veiksnių priklauso tyrimo/ studijos apimtis ir tyrimo procedūros bei metodologija, kurie yra pagrindiniai sudėtingumo nustatymo kriterijai. Tyrimo/ studijos sudėtingumo lygmens nustatymo procesas apima kelis žingsnius (žr. 3 paveikslą).

3 paveikslas. Sudėtingumo lygmens nustatymo žingsniai



Šaltinis: sudarė autoriai

Suformulavus tyrimo/ studijos problemą ir poreikį, nustatomas tyrimo **objektas**, atsakant į klausimą „Ką norime išanalizuoti?“. Juo gali būti tam tikra organizacijos ar individų veikla ar veiklos sritis, elgesys, procesas, politika, santykiai, pačios organizacijos ir t.t.

Atsižvelgiant į tyrimo/ studijos atlikimo poreikį, formuluojamas jo **tikslas**. Apibendrinant galima teigti, kad analizuojamų tyrimų/ studijų tikslas – išspręsti praktinę problemą ir pagrįsti sprendimą loginiais argumentais, įrodymais ar empiriniais tyrimais. Paprastai formuluojamas vienas tyrimo/ studijos tikslas. Jis atspindi tyrimo/ studijos objektą ir nurodo bendrą tyrimo kryptį ir rezultatą, kurio siekiama. **Uždaviniai** išskaido tyrimą į sudėtinę dalis ir nusako, ką reikia padaryti, kad galėtume pasiekti numatytą tikslą⁹. Vidutiniam tyrimui/ studijai turėtų būti formuluojami ne daugiau kaip 3-5 uždaviniai. Uždaviniai gali būti detalizuoti tyrimo **klausimais**.

2-3 pavyzdžiai. Tyrimo/ studijos objekto, tikslo ir uždavinių formulavimas Techninėje specifikacijoje

2 pavyzdys. Projektas: Fotoelektros technologijos verslui (PV4B).

Studija I: Pasaulio fotoelektros pramonės trumpojo ir vidutinio laikotarpio prognozių bei ilgalaikio vystymosi tendencijų apžvalga (vienas iš penkių tyrimų, reikalingų Fotoelektros technologijų klasterio plėtojimui)

- (a) Objektas – fotoelektros pramonės plėtra.
- (b) Tikslas – parengti pasaulio fotoelektros pramonės trumpojo ir vidutinio laikotarpių prognozių bei ilgalaikio vystymosi tendencijų apžvalgą.
- (c) Uždaviniai:
 1. atlikti energetikos sektoriaus trumpojo, vidutinio ir ilgojo laikotarpių pasaulinių tendencijų bei vystymosi perspektyvų apžvalgą;
 2. atlikti pagrindinių atsinaujinančių energetikos sektorių trumpojo laikotarpių apžvalgą ir įvertinti jų perspektyvas vidutiniu ir ilgoju laikotarpiu;
 3. išanalizuoti pagrindinius veiksnius, įtakančius fotoelektros rinką
 4. atlikti pagrindinių ateities fotoelektros technologijų vystymosi strategijų formuotojų strateginių dokumentų, kuriuose numatomos fotoelektros trumpojo, vidutinio laikotarpio bei ilgalaikės perspektyvos, analizę.

3 pavyzdys. Projektas: Lietuvos ES reikalų sistemos efektyvumo didinimas (LESSED).

⁹ Tidikis R., „Socialinių mokslų tyrimų metodologija“, Vilnius, 2003, p. 338.

Tyrimas: Europos Sąjungos teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvos Respublikoje veiksmingumo stiprinimo tyrimas

- (a) Objektas – ES teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos veikimo Lietuvoje trūkumai.
- (b) Tikslas – identifikuoti šiuo metu veikiančios ES teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvoje problemas, įtakojančias šios sistemos funkcionavimo efektyvumą bei pasiūlyti šiuolaikiškus, gera praktika paremtus sprendimus šios sistemos tobulinimui.
- (c) Uždaviniai:
1. Atlikti tikslingą esamo Lietuvos Respublikos teisinio reglamentavimo ir jo taikymo praktikos šioje srityje, studijų, kitų dokumentų, susijusių su atliekamo tyrimo uždaviniais, analizę (šiai analizei pritaikant SSGG strateginės analizės metodą);
 2. Įvardinti bendruosius ES teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos stiprinimo tikslus atsižvelgiant į ES integracinius procesus ir įvertinti pasikeitimus, atsiradusius po Lisabonos sutarties įsigaliojimo;
 3. Atlikti tikslingą ES valstybių narių teisės sistemų, koordinavimo sistemų, ES teisės įgyvendinimo sistemų ar jų atskirų dalių pasirinktose šalyse lyginamąją analizę, išskiriant teigiamus ir neigiamus šių sistemų aspektus, parenkant siektinus prioritetus tobulinant ar keičiant egzistuojančią šiuo metu Lietuvoje ES teisės plėtros, įgyvendinimo ir koordinavimo sistemą;
 4. Identifikuoti ES teisės sritis bei sektorius, kuriuose Lietuvos ES teisės įgyvendinimas yra nepakankamas;
 5. Pateikti Lietuvos ES teisės įgyvendinimo sistemos tobulinimo rekomendacijas, formuluojant jas atskiroms ES teisės įgyvendinimo sritims ir pateikiant aktualiausius sprendimo būdus.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis pristatytų tyrimų/ studijų Techninėmis specifikacijomis

Tyrimo/ studijos objektas, tikslas ir uždaviniai apsprendžia tyrimo *apimtį* ir atlikimo *būdus/ įrankius, t.y. metodologiją*. Tai yra du pagrindiniai veiksniai, lemiantys tyrimo/ studijos sudėtingumą. Toliau pateikiamas šių veiksmių trumpas aprašymas.

Apimtis. Su tyrimo/ studijos objektu, tikslu ir uždaviniais yra glaudžiai susijusi tyrimo/ studijos apimtis turinio prasme (bei, tuo pačiu, apimtis puslapių skaičiumi, bet ji nėra esminis kriterijus planuojant tyrimą/ studiją). Analizuojamų tyrimų ir studijų apimtį apsprendžia institucijų/ organizacijų skaičius, kurioms aktualus atliekamas tyrimas/ studija. Galima skirti pagrindinius tyrimų ir studijų tipus:

- tyrimai ir studijos, atliekamos konkrečios organizacijos tikslais (pvz. įmonės kuriamo produkto, paslaugos ar technologijos techninė galimybių studija; konkrečios įmonės/ institucijos darbuotojų mokymų poreikio įvertinimas; įstaigos plėtros strategijos parengimas ir t.t.);
- tyrimai ir studijos, aktualūs visos šalies, atskiro regiono, sektoriaus/ tikslinės grupės ir pan. mastu (pvz. konkretaus sektoriaus darbuotojų mokymų poreikio įvertinimas; mokymo metodų, taikomų visoje švietimo sistemoje, sukūrimas; viešojo valdymo, apimančio daugelį institucijų, tobulinimo tyrimai; valstybės tarnautojų atrankos sistemos tobulinimo tyrimai, ir t.t.)

Tyrimo/ studijos apimtis taip pat priklauso ir nuo jame keliamų uždavinių ir klausimų skaičiaus. Jeigu tyrimu/ studija siekiama išanalizuoti ne vieną ar kelias objekto savybes ir požymius, o aprėpti jų visumą, tuomet jis bus didelės apimties. Tam tikrais atvejais vieną tyrimą/ studiją galima būtų skaidyti į kelis smulkesnius, kiekvienam iš jų formuluojant mažesnę skaičių uždavinių ir klausimų. Svarbu atkreipti dėmesį, kad į vieną tyrimą ar studiją nebūtų apjungtos kelios atskiros ir tiesiogiai tarpusavyje nesusijusios veiklos.

4-5 pavyzdžiai. Tyrimo/ studijos apimtis**4 pavyzdys. Projektas: Fotoelektros technologijos verslui (PV4B).**

Studija I: Pasaulio fotoelektros pramonės trumpojo ir vidutinio laikotarpio prognozių bei ilgalaikio vystymosi tendencijų apžvalga (viena iš penkių studijų, reikalingų Fotoelektros technologijų klasterio plėtojimui)

Studijai I keliami 4 uždaviniai, kurie nėra detalizuoti konkrečiais tyrimo klausimais.

Komentaras: įgyvendinant projektą, atliekamos penkios atskiros studijos, kurių visų objektas – fotoelektros pramonė, tačiau atskiromis studijomis analizuojami skirtingi objekto aspektai/ savybės.

5 pavyzdys. Projektas: Lietuvos ES reikalų sistemos efektyvumo didinimas (LESSED).

Tyrimas: Europos Sąjungos teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvos Respublikoje veiksmingumo stiprinimo tyrimas

Techninėje specifikacijoje apibrėžta paslaugų apimtis:

1. atliekant tyrimą išanalizuoti bent penkių ES valstybių narių ES teisės įgyvendinimo sistemas:
 - Išsamiai išanalizuoti ir nurodyti ES teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemų taikymo praktiką, efektyvumą, bendruosius bruožus bei ypatybes kiekvienoje atskiroje pasirinktoje ES valstybėje narėje (t.y. išaiškinti): (1) kaip tokia sistema įtvirtinta teisės aktuose; (2) sistemos taikymo praktinius aspektus, taip pat trūkumus ir silpnąsias vietas; (3) sistemos keitimo bei papildymo tvarką; (4) institucijų kompetencijų pasiskirstymą ir ryšį (be kita ko, veiksmų koordinavimo aspektus), susijusius su ES teisės plėtra, įgyvendinimu ir perkėlimu į nacionalinę teisę;
 - (5) prirėikus paaiškinti, kokios buvo pagrindinės prielaidos įtvirtinti ES teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemą ar konkrečius jos elementus, ar ją pakeisti konkrečioje ES valstybėje narėje;
 - (6) prirėikus nurodyti, kiek tai reikšminga galutiniam tyrimo rezultatui pasiekti, kas konkrečiai (kokios institucijos ar ekspertai), kokiais etapais, kokiais terminais įgyvendino ES teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemą konkrečioje ES valstybėje narėje;
 - (7) paaiškinti, ar ES valstybėje narėje vykdomas veikiančių ES teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemų modifikavimas, jei taip – koku pagrindu, koks subjektas ir kaip tai įgyvendina ir, jei tokia sistemos reforma įgyvendinta, kokie pasiekti rezultatai;
 - (8) nurodyti, ar sukurta, jei taip – kokia ES teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos taikymo stebėsenos ir vertinimo sistema konkrečioje ES valstybėje narėje.
2. Identifikuoti ir paaiškinti (1) ES teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvoje gerąsias puses bei praktinę naudą, o taip pat šios sistemos silpnąsias, trūkumus, (2) nustatyti atskirų sektorių ES teisės įgyvendinimo problemas, kurias reikia pašalinti įdiegiant naujas šios sistemos veiksmingumą skatinančias priemones.
3. Paaiškinti, (1) kokie yra pasirinktų ES valstybių narių teisės sistemų bei ES teisės įgyvendinimo koordinavimo, organizavimo priemonių (sistemų) panašumai ir skirtumai su Lietuvos sistema (įskaitant ir siūlymus, (2) ką naudinga Lietuvos sistemoje pritaikyti, perimti iš kitų ES valstybių narių patirties).
4. Pateikiamose rekomendacijose dėl taikomos Lietuvoje ES teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos veiksmingumo stiprinimo turi būti:
 - pasiūlytos, kai tikslinga, ne mažiau kaip dvi alternatyvos tobulinti bei stiprinti Lietuvos ES teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos veiksmingumą, kurios turi būti pagrįstos dėl jų pasirinkimo, nurodant, kaip jas bus galima pritaikyti praktiškai, koks bus jų turinys;
 - pateikti siūlymai, įskaitant teisės aktų projektus, dėl ES teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvoje veiksmingumo stiprinimo, jo formos ir turinio įteisinimo bei taikymo teisinio reglamentavimo.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis pristatytų tyrimų/ studijų Techninėmis specifikacijomis

Tyrimo būdai/ metodologija. Tyrimo/ studijos objekto tipas bei tikslai, uždaviniai ir klausimai lemia ir jo atlikimo būdus ir metodologiją. Kitaip tariant, nuo to, *ką* analizuojame (objektas), *kokio rezultato* siekiame (tikslas), priklauso, *kaip* visa tai darysime – kokius duomenų rinkimo metodus ir procedūras vykdysime ir koku būdu surinktus duomenis apdorosime, analizuosime ir apibendrinsime.

Galimus **duomenų rinkimo būdus** lemia keli veiksniai. Visų pirma, metodų pasirinkimą lemia tai, *kokią informaciją siekiama gauti*. Pavyzdžiui, atliekant teisės aktų analizę, reikalinga remtis antrinių šaltinių – naujausių aktualių teisės aktų – informacija; siekiant įvertinti projekto tikslinės grupės poreikius (pvz. atliekant mokymų poreikio vertinimą) – reikalinga atlikti reprezentatyvias apklausas ar interviu¹⁰.

¹⁰ Vertinimo ataskaita, p. 53.

Poreikis rinkti pirminius duomenis taip pat priklauso ir nuo analizuojamo *objekto, temos ir problemos ištirtumo lygio*. Tuo atveju, jeigu tyrimo/ studijos objektas ir jam keliami klausimai jau yra pakankamai plačiai išanalizuoti Lietuvos ar konkretaus regiono mastu, renkama tinkama ir tyrimo tikslais pritaikoma statistinė informacija, tyrimui/ studijai atlikti gali pakakti jau esamų antrinių informacijos šaltinių. Kitu atveju, reikalinga rinkti pirminius duomenis ir taikyti pirminių duomenų rinkimo metodus – tokius, kaip apklausas, interviu, fokusuotas grupines diskusijas, Delfi metodą, stebėjimą ir kt.¹¹

Duomenų analizės metodus daugiausia lemia tyrime/ studijoje keliamų klausimų tipas. Galima skirti kelis tyrimų klausimų tipus:

- aprašomieji klausimai, kuriais siekiama surinkti informaciją apie iškilusią problemą, esamą situaciją. Formuluojami klausimai „Kas? Kada? Kaip? Kur? Kiek?“. Šiais klausimais tiesiog siekiama įvertinti situaciją dominančių požymių atžvilgiu, o ne įvertinti ryšį tarp atskirų veiksnių ar savybių. Dažniausiai siekiant atsakyti į šiuos klausimus informaciją galima rasti antriniuose šaltiniuose, tačiau naudojami ir pirminiai šaltiniai. Šių duomenų analizei naudojami gana paprasti, daug specifinių žinių nereikalaujantys metodai – *kokybinė analizė*, nesudėtinga *statistinių duomenų analizė/ aprašomoji statistika, atvejo studijos, sąnaudų- naudos analizė*.
- koreliaciniai ir priežastiniai klausimai. Koreliaciniais klausimais ieškomi ryšiai tarp kintamųjų, atsakant į klausimą „Ar yra ryšys tarp kintamųjų“. Tuo tarpu priežastiniais klausimais siekiama dar daugiau – nustatyti priežastinį ryšį tarp kintamųjų ir atsakyti į klausimą „Kodėl? Kokia reiškinio priežastis?“. Siekiant atsakyti į koreliacinius/ priežastinius klausimus, naudojami sudėtingesni metodai – taikoma *sudėtinga statistinė analizė*¹², *ekonometrinis modeliavimas, eksperimentiniai ar kvazi-eksperimentiniai metodai*¹³.

6-7 pavyzdžiai. Tyrimo/ studijos metodologija

6 pavyzdys. Projektas: Fotoelektros technologijos verslui (PV4B).

Studija I: Pasaulio fotoelektros pramonės trumpojo ir vidutinio laikotarpio prognozių bei ilgalaikio vystymosi tendencijų apžvalga (viena iš penkių studijų, reikalingų Fotoelektros technologijų klasterio plėtojimui)

Techninėje specifikacijoje numatyti reikalavimai paslaugos vykdymo procesui, tačiau realiai įvardinti tyrimo metodai:

- Privalomi reikalavimai: dokumentų analizė, naujausios medžiagos rinkimas, kaupimas ir išvadų rengimas;
- Rekomendacijos: susitikimai, diskusijos su atstovais, atsakingais už fotoelektros pramonės ir su fotoelektros pramone susijusių MTTP kryptų vystymąsi.

¹¹ Plačiau apie duomenų rinkimo metodus galima pasiskaityti LR finansų ministerijos iniciatyva parengtose ES struktūrinės paramos vertinimo metodinėse gairėse < http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas ESSP Neringos/Vertinimo metodines_gaires_leidinys_2010.pdf>, išsami informacija anglų kalba pateikiama vadove dėl socialinės-ekonominės plėtros vertinimo < http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/evalsed/sourcebooks/method_techniques/collecting_information/index_en.htm>

¹² Plačiau apie statistinės analizės metodus rekomenduojama pasiskaityti Lietuvos duomenų archyvo svetainėje < http://www.lidata.eu/index.php?file=files/mokymai/mokymu_kursai.html>

¹³ Eksperimentiniais/ kvazi-eksperimentiniais metodais siekiama nustatyti priežastinį ryšį tarp kintamųjų, išskiriant dvi tiriamųjų grupes – eksperimentinę ir kontrolinę. Plačiau su šiais metodais galima susipažinti Kontrafaktinio poveikio vertinimo metodų gairėse, kurias LR finansų ministerijos užsakymu parengė VŠĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas ir UAB „PPMI Group“, 2013 m. sausis < http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas ESSP Neringos/Kontrafaktiniu_metodu_gaires.pdf>

7 pavyzdys. Projektas: Lietuvos ES reikalų sistemos efektyvumo didinimas (LESSED).
Tyrimas: Europos Sąjungos teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvos Respublikoje veiksmingumo stiprinimo tyrimas

Techninėje specifikacijoje tyrimo įvardinti šie tyrimo metodai (paremti antrinės informacijos kokybine analize):

Paslaugų teikėjas, atlikdamas ES valstybėse narėse taikomų ES teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemų modelių tyrimą, privalo naudotis *istorine analize, lyginamąja analize, dokumentų analize*, taip pat remtis konkrečios ES valstybės narės įvairaus lygmens valstybės tarnautojų, akademinės bendruomenės atstovų, kitų ekspertų, dirbančių mokslo ir studijų institucijose, viešojo administravimo institucijose, privačiose įmonėse, nevyriausybinėse organizacijose, atliktais panašaus pobūdžio *tyrimais, studijomis, analizėmis*.

Komentaras: tyrimo metu antrinių šaltinių informacija buvo papildyta pirminiais duomenimis, gautais *interview ir fokusuotų grupinių diskusijų metu*. Surinktų duomenų pagrindu buvo atlikta *procesų analizė, atvejo studijos, lyginamoji analizė, istorinė analizė ir SSGG analizė*.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis pristatytų tyrimų/ studijų Techninėmis specifikacijomis

Praktinės gairės tyrimo/ studijos sudėtingumo lygiui nustatyti. Remdamiesi tyrimo/ studijos apimties ir metodologijos pristatymu, projektų vykdytojai gali nustatyti jo sudėtingumo lygį. Siekiant palengvinti šį uždavinį projektų vykdytojams, toliau išskiriami 4 kriterijai¹⁴, lemiantys tyrimo/ studijos sudėtingumo lygį:

1. tikslinė grupė, kuriai aktualus tyrimas/ studija
2. tyrimo uždavinių ir klausimų skaičius
3. pirminių duomenų rinkimo poreikis
4. tyrimo klausimų sudėtingumas

Siekiant nustatyti konkretaus tyrimo/ studijos sudėtingumą, jį siūloma įvertinti pagal kiekvieną iš 4 kriterijų ir skirti labiausiai tinkantį balą (nuo 1 iki 3). Vertinant tyrimą/ studiją, rekomenduojama naudoti 1 lentelėje pateiktą kriterijų detalizavimą.

1 lentelė. Tyrimo ir studijos sudėtingumo lygmens nustatymo kriterijai

Kriterijus	Nesudėtingas (1 balas)	Vidutinio sudėtingumo (2 balai)	Sudėtingas (3 balai)
Tikslinė grupė, kuriai aktualus tyrimas/ studija	Viena konkreti institucija/ organizacija	Kelios organizacijos/ institucijos arba visos organizacijos/ institucijos, veikiančios siaurame sektoriuje/ konkrečiame regione	Visos institucijos visos šalies ar sektoriaus mastu
Uždavinių ir klausimų skaičius	Formuluojami 1-2 tyrimo uždaviniai ir/ arba 1-6 tyrimo klausimai	Formuluojami 3-5 uždaviniai ir/ arba 7-12 tyrimo klausimų	Daugiau kaip 5 uždaviniai ir/ arba daugiau kaip 13 tyrimo klausimų
Pirminių duomenų rinkimo poreikis	Tyrimui įgyvendinti pakanka antrinių duomenų	Tyrimui įgyvendinti antrinius reikalinga kokybinio pirminiais (interview, grupinės ekspertų panelės) ir/ arba tikslinės grupės	Tyrimui atlikti reikalinga atlikti reprezentatyvią visuomenės apklausą šalies mastu, taikyti stebėjimo ar Delfi metodus

¹⁴ Pirmieji du kriterijai sietini su anksčiau aptarta tyrimo/ studijos apimtimi, o trečiasis ir ketvirtasis – su tyrimo būdu/ metodologija

apklausos duomenimis			
Klausimų sudėtingumas	Keliami tik aprašomojo pobūdžio klausimai, kuriems atsakyti pakanka atlikti kokybinę duomenų analizę, išanalizuoti kiekybinius duomenis naudojant aprašomosios statistikos metodus, atlikti atvejo studijas	Dauguma keliamų klausimų yra aprašomojo pobūdžio, tačiau reikalauja atlikti sąnaudų-naudos analizę ir/ arba išskelti keli ryšių/ koreliaciniai klausimai, kuriems nustatyti reikia taikyti sudėtingesnius kokybinės ar statistinės analizės metodus	Keliami koreliaciniai ir priežastiniai klausimai, kuriems atsakyti būtina taikyti sudėtingus statistinės analizės metodus, ekonometrinių modeliavimą, eksperimentinius ir kvazi-eksperimentinius metodus.

Šaltinis: sudaryta autorių

Sudėtingumo lygis nustatomas pagal tai, kiek tyrimas/ studija surenka balų:

- Jeigu tyrimas/ studija surinka 4-6 balus, tuomet jį galima būtų laikyti nesudėtingu,
- jeigu surinktų nuo 7 iki 9 balų – vidutinio sudėtingumo,
- jeigu nuo 10 iki 12 balų – sudėtingu.

Atkreiptinas dėmesys, kad sudėtingumo lygmens nustatymas pagal išskirtus kriterijus ir surinktus balus yra orientacinio pobūdžio ir labai priklauso nuo konkretaus tyrimo ar studijos specifikos.

Apacioje pateikiami konkrečių tyrimų sudėtingumo nustatymo pavyzdžiai.

7-8 pavyzdžiai. Tyrimo/ studijos sudėtingumo nustatymo procesas

7 pavyzdys. Projektas: Fotoelektros technologijos verslui (PV4B).

Studija 1: Pasaulio fototelektros pramonės trumpojo ir vidutinio laikotarpio prognozių bei ilgalaikio vystymosi tendencijų apžvalga (viena iš penkių studijų, reikalingų Fototelektros technologijų klasterio plėtojimui)

Tikslinė grupė, kuriai aktualus tyrimas – 3 balai (fototelektros sektoriaus organizacijos ir institucijos, atsakingos už sektoriaus vystymąsi)

Tyrimo uždavinių ir klausimų skaičius – 2 balai (4 uždaviniai)

Pirminių duomenų rinkimo poreikis – 2 balai (dokumentų analizė, o taip pat – interviu, diskusijos)

Tyrimo klausimų sudėtingumas – 2 balai (dauguma uždavinių – aprašomojo pobūdžio, tačiau apima ir priežastinių ryšių analizę, pvz. veiksnių, įtakančių pramonės plėtrą, analizę)

Iš viso – 9 balai. Tyrimas – vidutinio sudėtingumo.

8 pavyzdys. Projektas: Lietuvos ES reikalų sistemos efektyvumo didinimas (LESSED).

Tyrimas: Europos Sąjungos teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvos Respublikoje veiksmingumo stiprinimo tyrimas

Tikslinė grupė, kuriai aktualus tyrimas – 3 balai (ES reikalų įgyvendinimo sistemoje dalyvaujančios institucijos)

Tyrimo uždavinių ir klausimų skaičius – 3 balai (5 uždaviniai ir 12 klausimų, tačiau 8 iš jų keliami kiekvienai iš 5 ES valstybių narių atvejo studijų)

Pirminių duomenų rinkimo poreikis – 2 balai (dokumentų analizė + kokybinio pobūdžio pirminiai duomenys)

Tyrimo klausimų sudėtingumas – 2 balai (keliami ir aprašomojo, ir priežastiniai klausimai, tačiau jiems atsakyti naudojami kokybiniai analizės metodai)

Iš viso – 10 balų. Tyrimas – sudėtingas.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis pristatytų tyrimų/ studijų Techninėmis specifikacijomis

3 žingsnis: reikalingų resursų nustatymas

Tyrimui ir studijai atlikti reikalingi trys esminiai resursai – *laikas, žmogiškieji ir finansiniai* ištekliai, kurie yra tarpusavyje susiję. Pavyzdžiui, turint mažai laiko ir norint tyrimo ar studijos rezultatus gauti kuo greičiau, jo įgyvendinimas tampa sudėtingesnis ir gali pareikalauti didesnio biudžeto bei daugiau ekspertų. 2007–2013 m. laikotarpiu finansuojamų tyrimų/ studijų organizavimo patirtis rodo, kad tokio pobūdžio veiklų įgyvendinimas dar neturi nusistovėjusios praktikos, nėra bendrų įgyvendinimo standartų, o projektų vykdytojams sudėtinga įsivertinti jiems reikalingus resursus. Siekiant jiems padėti, formuluojamos orientacinės gairės dėl resursų planavimo.

Trukmė. Planuojant tyrimui/ studijai atlikti skirtą laikotarpį platesnio ES struktūrinėmis lėšomis finansuojamo projekto kontekste, visų pirma, reikėtų atsižvelgti į keletą svarbių dalykų:

- galutinį terminą, kada reikia turėti tyrimo/ studijos rezultatus – ataskaitą su išvadomis ir rekomendacijomis, parengtą metodiką/ vadovą/ priemones ir t.t. Tai yra svarbu, nes tyrimų/ studijų rezultatai dažnai yra naudojami kitoms projekto veikloms įgyvendinti. Pavyzdžiui, sukurta metodika ir priemonių paketas naudojamas teikiant konsultacijas socialinės rizikos šeimoms ir asmenims, dalyvaujantiems projekte. Nuo metodikos ir priemonių parengimo termino priklauso kitų projekto veiklų įgyvendinimas laiku.
- į tai, ar tyrimas/ studija bus atliekamas išorės paslaugų teikėjų, ar pačių projekto vykdytojų. Tuo atveju, jei paslaugos yra perkamos, reikėtų įvertinti, kad pats paslaugų pirkimo procesas gali užtrukti gana ilgai. Tuo atveju, jeigu projekto vykdytojas yra perkančioji organizacija, nuo viešojo pirkimo paskelbimo iki paslaugų sutarties sudarymo vidutiniškai praeina 3-4 mėnesiai.

Paties tyrimo/ studijos atlikimo trukmė (neapimant laikotarpio, reikalingo paslaugų tiekėjui atrinkti) priklauso nuo jo apimties, informacijos prieinamumo, klausimų sudėtingumo, kurie reikalauja taikyti atitinkamus analizės metodus. Taigi tyrimo trukmę rekomenduojama nustatyti vadovaujantis jo sudėtingumo lygiu.

Rekomenduojama apytiksliai skirti tokius laikotarpius pagal tyrimo/ studijos sudėtingumo lygmenį:

2 lentelė. Rekomenduojama tyrimų ir studijų trukmė pagal sudėtingumo lygį

Sudėtingumo lygis	Rekomenduojama trukmė
Nesudėtingas	1-4 mėn.
Vidutinio sudėtingumo	4-7 mėn.
Sudėtingas	7-12 mėn.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Vertinimo ataskaitos rezultatais ir Sprendimų poveikio vertinimo priemonių analizės Lietuvoje ir užsienio šalyse tyrimo rezultatais¹⁵

2 lentelėje pateikiami orientaciniai rekomenduotini laikotarpiai, tačiau kiekvienu atveju reikia atsižvelgti konkretaus tyrimo ir studijos veiklų nuoseklumą ir kitas atlikimo aplinkybes. Pavyzdžiui, projekto rezultatų ir poveikio vertinimas, kuris apima tik projekto tikslinės grupės atstovų apklausas, gali būti priskiriamas nesudėtingų tyrimų grupei, tačiau jis įgyvendinamas atskirais etapais viso projekto įgyvendinimo metu, taigi jo trukmė atitinkamai gali būti ilgesnė.

Pirkimo dokumentuose rekomenduojama įrašyti paslaugų teikimo trukmę mėnesiais nuo sutarties įsigaliojimo datos, o ne konkrečią kalendorinę datą, pavyzdžiui, „paslaugos turi būti suteiktos per 6 mėn. nuo sutarties įsigaliojimo“, o ne „paslaugos turi būti suteiktos iki gruodžio mėn. 31 d.“. Pasitaiko

¹⁵ Sprendimų poveikio vertinimo priemonių analizės Lietuvoje ir užsienio šalyse tyrimas atliktas LR Ministro Pirmininko tarnybos užsakymu, įgyvendinant ESF finansuojamo projekto „Valdymo, orientuoto į rezultatus, tobulinimas (VORT)“ trečiąjį etapą (VORT-3).

atvejų, kuomet užsitęsęs pirkimo procedūroms, tyrimui ir studijai numatytas laikotarpis sutrumpėja iki termino, per kurį jo atlikti nėra galimybių. Taip pat pirkimo dokumentuose rekomenduojama numatyti galimybę esant poreikiui abiejų šalių sutarimu šį terminą pratęsti, pavyzdžiui mėnesiui. Vykdamas viešąjį pirkimą ir pirkimo dokumentuose šios galimybės nenumačius, paslaugų sutarties nuostatų keitimas yra gana problemiškas (tam reikalinga gauti Viešųjų pirkimų tarnybos leidimą). Numatyti šią lankstumo galimybę yra naudinga ir pačiam projekto vykdytojui, nes praktika rodo, kad poreikis pratęsti tyrimo ir studijos įgyvendinimą kyla gana dažnai.

Žemiau pateikiami konkretūs tyrimų įgyvendinimo terminų nustatymo pavyzdžiai.

9-10 pavyzdžiai. Tyrimo/ studijos trukmė

9 pavyzdys. *Projektas: Fotoelektros technologijos verslui (PV4B).*

Studija I: Pasaulio fototelektros pramonės trumpojo ir vidutinio laikotarpio prognozių bei ilgalaikio vystymosi tendencijų apžvalga (viena iš penkių studijų, reikalingų Fototelektros technologijų klasterio plėtojimui)

Nustatytas tyrimo sudėtingumo lygis – vidutinis. Pirkimo dokumentuose numatytas bendras terminas visoms penkioms studijoms atlikti – 8 mėn. nuo paslaugų sutarties įsigaliojimo dienos.

10 pavyzdys. *Projektas: Lietuvos ES reikalų sistemos efektyvumo didinimas (LESSED).*

Tyrimas: Europos Sąjungos teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvos Respublikoje veiksmingumo stiprinimo tyrimas

Nustatytas tyrimo sudėtingumo lygis – sudėtingas. Pirkimo dokumentuose numatytas paslaugų suteikimo terminas – 8 mėn. nuo paslaugų sutarties pasirašymo dienos.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis pristatytų tyrimų/ studijų Techninėmis specifikacijomis

Biudžetas. Tyrimo/ studijos biudžetas daugiausia priklauso nuo ekspertų darbo laiko ir jų darbo įkainio. Atliekant tyrimus ir studijas ekspertų darbo laikas paprastai skaičiuojamas darbo dienomis. Ekspertų darbo dienų skaičių lemia tyrimo sudėtingumo lygis. Standartinį eksperto darbo dienos įkainį nustatyti sudėtinga, nes jis priklauso nuo eksperto kvalifikacijos, ekspertų skaičiaus ir konkurencijos konkrečioje srityje, situacijos rinkoje. Atsižvelgiant į tai, kad analizuojami tyrimai/ studijos yra labai skirtingo pobūdžio, Gairėse nėra pateikiamas vidutinis eksperto darbo dienos įkainis, nes jis gali reikšmingai varijuoti.

Nustatant tyrimo biudžetą, būtina atsižvelgti ir į keletą papildomų veiksnių:

- nusistovėjusias rinkos kainas tam tikrų metodų taikymui, pvz. kiekybinėms apklausoms, kokybiniam interviu atlikti, fokusuotoms grupinėms diskusijoms organizuoti, ekonometriniams modeliavimui atlikti;
- papildomas paslaugas, kurias gali apimti tyrimo/ studijos paslauga, pvz. pristatymo renginius ar leidinių publikavimą, skirtą tyrimo rezultatų viešinimui, vizitus į užsienio valstybes ir pan.

Sudėtingiems tyrimams ir studijoms reikalingas didesnis ekspertų darbo dienų skaičius, aukštesnės kvalifikacijos ekspertai, naudojami sudėtingesni pirminės informacijos rinkimo ir analizės metodai, taigi jiems skiriamas biudžetas taip pat turėtų priklausyti nuo tyrimo sudėtingumo lygio. Atsižvelgiant į atliktų tyrimų ir studijų biudžeto dydžius, pateikiamos rekomendacijos dėl biudžeto ribų pagal sudėtingumo lygį.

3 lentelė. Rekomenduojami tyrimų ir studijų biudžetai pagal sudėtingumo lygį

Sudėtingumo lygis	Rekomenduojamas biudžetas
Nesudėtingas	Iki 50.000 Lt
Vidutinio sudėtingumo	50.000 – 150.000
Sudėtingas	Nuo 150.000

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Vertinimo ataskaitos rezultatais

Sprendžiant dėl planuojamo vykdyti tyrimo/ studijos biudžeto, projektų vykdytojams rekomenduojama remtis savo ankstesne patirtimi atliekant tyrimus ir studijas, taip pat atsižvelgti ir į kitų organizacijų panašaus pobūdžio tyrimus/ studijas ir jų kainas. Tuo atveju, kai tyrimų ir studijų paslaugos nėra tipinės ir jų biudžetą reikalinga įvertinti individualiai, rekomenduojama papildomai **atlikti rinkos tyrimą**, t.y. galimiems paslaugų teikėjams pateikti užklausas apie tai, kaip jie vertintų preliminarias tyrimų ir studijų kainas. Tokiose užklausose tiekėjams reikia pateikti pagrindinę informaciją apie planuojamas pirkti paslaugas bei techninės specifikacijos projektą – žemiau formuluojamas siūlomas užklausos tekstas:

... (institucijos/ organizacijos pavadinimas) planuoja/ svarsto galimybę įsigyti ... (tyrimo/ studijos pavadinimas) paslaugas.

Norėdami iš anksto nustatyti preliminarias tyrimo/ studijos paslaugų atlikimo kainas, atliekame rinkos analizę.

Kreipiamės į Jus maloniai prašydami identifikuoti šio tyrimo/ studijos, kurio techninė specifikacija pridedama, paslaugų atlikimo preliminarią kainą. Jeigu susidomėjote, maloniai prašome atsakymus pateikti iki ... (nurodyti datą).

Europos socialinio fondo agentūra (toliau – ESFA) internetinėje svetainėje pateikia savo iniciatyva atliktos dažniausiai ESF projektuose numatomų prekių ir paslaugų kainų rinkos analizę (nuoroda: http://www.esf.lt/lt/pareiskejams/kaip_parengti_projekta/analize). Pateiktoje analizėje nurodytos dviejų tipų tyrimų/ studijų rinkos kainos (atnaujintos 2010 m.):

- sektorinių tyrimų, kurie yra skirti įvertinti sektoriaus darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo poreikį, vidutinė rinkos kaina siekia 23 240 Lt (be PVM)
- strateginių veiklos planų rengimo vidutinė kaina siekia 53 300 Lt (be PVM).

Pateiktais įkainiais pareiškėjams rekomenduojama naudotis grindžiant prekių ir paslaugų kainas. Ji taip pat padeda projektų vykdytojams įvertinti veiklų biudžetus, o įgyvendinančiajai institucijai – efektyviau kontroliuoti projektų išlaidas.

3.2. TYRIMO IR STUDIJOS PASLAUGŲ PIRKIMAS

Šiame Gairių skyriuje nagrinėjamas paslaugų dėl tyrimo/ studijos atlikimo pirkimo procesas, kuris prasideda nuo pirkimo būdo pasirinkimo, o baigiasi paslaugų sutarties pasirašymu. Šis etapas labai svarbus tyrimų/ studijų kokybės užtikrinimui, kuri reikšmingai priklauso nuo tinkamai nustatytų reikalavimų paslaugoms techninėje specifikacijoje, kvalifikuotų paslaugų tiekėjų pasirinkimo ir efektyvaus pasiūlymų atrankos proceso.

Šiame skyriuje pateikiamos rekomendacijos projektų vykdytojams tiesiogiai taikytinos tuo atveju, jeigu tyrimo/ studijos paslaugos atliekamos išorės tiekėju, tačiau aktualios ir patiems atliekant tyrimą/ studiją.

4 žingsnis: pirkimo būdo pasirinkimas

Tyrimų ir studijų pirkimo būdai priklauso nuo projekto vykdytojo tipo. Pasirenkant pirkimo būdą, perkančiosios organizacijos (toliau – PO) privalo vadovautis Viešųjų pirkimų įstatymo¹⁶ nuostatomis, neperkančiosios organizacijos (toliau – NPO) – Juridinių asmenų, kurie nėra perkančiosios organizacijos pagal Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymą, pirkimų vykdymo ir priežiūros tvarkos aprašu (toliau – NPO pirkimų tvarkos aprašas)¹⁷. Atkreiptinas dėmesys, kad pagal NPO pirkimų tvarkos aprašą, perkant mokslinius tyrimus šio aprašo reikalavimai nėra taikomi¹⁸. Taigi Gairėse pateikiamos rekomendacijos privačių subjektų mokslinių tyrimų paslaugų pirkimui yra itin aktualios.

Rengiantis vykdyti tyrimų ir studijų paslaugų pirkimą, papildomai siūloma vadovautis įgyvendinančiųjų institucijų parengtais ir viešai prieinamais informaciniais dokumentais, pavyzdžiui:

- „Dokumentų sąvadas Europos socialinio fondo projektų vykdytojams 2007–2013“, patvirtintas Europos socialinio fondo agentūros 2012 m. rugsėjo 12 d. įsakymu Nr. V-2012-00147 (pateikiamas ESFA internetinėje svetainėje adresu <<http://www.esf.lt/lt/1/administravimas/vadovas>>);
- „Projekto pirkimai. 2007–2013“, CPVA parengtas leidinys (pateikiamas CPVA internetinėje svetainėje adresu <<http://www.cpva.lt/documents/Pirkimai.pdf>>);
- LVPA internetinėje svetainėje pateikiama informacija apie projektų pirkimus (pateikiama adresu <<http://www.lvpa.lt/Puslapiai/Vykdytojams/Pirkimai/Default.aspx>>)

Šiuose informacijos šaltiniuose nurodomi pagrindiniai dokumentai, kuriais reikalinga vadovautis atliekant pirkimus, išskiriami pagrindiniai pirkimų būdai ir jų taikymo galimybės, aptariamose dažniausiai pasitaikančios klaidos.

Siekiant didinti ES struktūrinės paramos panaudojimo tyrimams/ studijoms efektyvumą ir pačių tyrimų/ studijų kokybę, rekomenduojama taikyti pirkimo būdus, užtikrinančius didesnę konkurenciją. Tuo tikslu visiems tyrimams ir studijoms, kurių vertė yra didesnė nei 50 000 Lt (vidutinio

¹⁶ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, 1996 m. rugpjūčio 13 d. Nr. I-1491 (aktuali redakcija nuo 2013 m. sausio 30 d.).

¹⁷ Juridinių asmenų, kurie nėra perkančiosios organizacijos pagal Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymą, pirkimų vykdymo ir priežiūros tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. birželio 11 d. įsakymu Nr. 1K-212.

¹⁸ Remiantis NPO pirkimų tvarkos aprašo 38 straipsniu, nustatyti reikalavimai netaikomi „mokslinių tyrimų ir plėtos paslaugų, medžiagų, reagentų ir panašių produktų, tiesiogiai susijusių su taikomųjų mokslinių tyrimų ir (ar) technologijų plėtos veikla, pirkimams“.

sudėtingumo ir sudėtingiems tyrimams ir studijoms), rekomenduojama taikyti konkurso, o ne apklausos (NPO atveju) ar neskelbiamų derybų (PO atveju) pirkimo būdą.

5 žingsnis: pirkimo dokumentų rengimas

Siekiant nusipirkti kokybiškas tyrimų ir studijų paslaugas, būtina iš anksto tinkamai apibrėžti reikalavimus paslaugoms ir jų vykdytojams. Šie reikalavimai nustatomi konkurso skelbime bei pirkimo dokumentuose arba kvietime teikti pasiūlymus. Rengiant pirkimų dokumentus, rekomenduojama naudotis standartinėmis pirkimų dokumentų formomis. PO standartinės pirkimų formos yra parengtos Viešųjų pirkimų tarnybos ir pateikiamos internetinėje svetainėje adresu <<http://www.vpt.lt/rtmp8/dtd/index.php?pid=1138611167&cid=1138611761&sid=1&lan=LT>>). Rekomenduojamas pirkimų dokumentų formas NPO yra parengusios atskiros įgyvendinančiosios institucijos, pavyzdžiui:

- ESFA yra parengusi rekomenduojamą *NPO konkurso skelbimo formą, apklausos kvietimo formą bei konkurso pirkimo dokumentus* (pateikiami adresu <<http://www.esf.lt/npo>>)
- LVPA parengusi kvietimo pateikti pasiūlymą, konkurso skelbimo, konkurso sąlygų bei kt. dokumentų pavyzdžius (pateikiami adresu <<http://www.lvpa.lt/Puslapiai/Vykdytojams/Pirkimai/Default.aspx>>)

Toliau Gairėse pateikiamos rekomendacijos dėl dviejų esminių pirkimo dokumentų dalių parengimo – Techninės specifikacijos bei reikalavimų tiekėjų kvalifikacijai, kurias galima laikyti vienomis iš svarbiausių tyrimų/ studijų kokybės užtikrinimo priemonėmis.

Techninės specifikacijos parengimas. Remiantis Viešųjų pirkimų įstatymu, techninė specifikacija yra būtina pirkimo dokumentų dalis. NPO pirkimų tvarkos aprašas taip pat reikalauja, kad projekto vykdytojas nustatytų ir pirkimo pradžioje tiekėjams pateiktų tikslus ir aiškius minimalius techninius ir (arba) funkcinius perkamų prekių, paslaugų ir darbų reikalavimus ir (arba) apibūdintų norimą rezultatą. Atsižvelgiant į specifinį tyrimų ir studijų paslaugų objektą, kuris yra ne standartinio pobūdžio, svarbu, kad projektų vykdytojai kuo tiksliau ir aiškiau apibrėžtų perkamas paslaugas. Taigi perkant tyrimų ir studijų paslaugas, visais atvejais rekomenduojama parengti *išsamią Techninę specifikaciją ir pateikti ją kaip priedą prie pirkimo dokumentų*. Pirkdamos mokslinių tyrimų paslaugas, NPO taip pat turėtų parengti technines specifikacijas, nors šiuo atveju nėra taikomas NPO pirkimų tvarkos aprašas.

Parengti kokybišką techninę specifikaciją svarbu tam, kad *paslaugų teikėjai* galėtų tiksliai nustatyti, ko tikisi projekto vykdytojas, pateikti tinkamą pasiūlymą ir, laimėjimo atveju, suteikti kokybiškas paslaugas, o *projekto vykdytojas* išsigtų būtent tas paslaugas, kokios yra reikalingos, bei turėtų galimybes kontroliuoti paslaugų teikimo kokybę. Dėl netinkamai parengtos techninės specifikacijos gali kilti ginčų, problemų tyrimo/ studijos įgyvendinimo metu ir likti nepatenkinti projekto vykdytojo lūkesčiai.

Kokybiška techninė specifikacija turėtų apimti esminius reikalavimus tyrimų ir studijų rezultatams bei jų įgyvendinimo procesui ir tokiu būdu iš anksto užkirsti kelią nekokybiškoms paslaugoms. Techninėje specifikacijoje turi būti apibrėžtas tyrimo/ studijos poreikis, objektas, tikslas, uždaviniai, detalizuota apimtis ir numatyti pagrindiniai metodai, kuriuos tikimasi, kad naudos paslaugų teikėjas, taip pat apibrėžiami paslaugų organizavimo ir įgyvendinimo aspektai – paslaugų vykdymo koordinavimo procesas, pagrindiniai rezultatų pateikimo terminai ir jų svarstymo ir priėmimo tvarka¹⁹, ataskaitos kokybės vertinimo priemonės. Kitaip tariant, Techninėje specifikacijoje turi būti aprašyti atskirų proceso žingsnių (problemos ir poreikio formulavimo, sudėtingumo lygmens nustatymo, reikalingų resursų įvertinimo) metu pasiekti rezultatai ir reikalavimai tolesniems tyrimo/ studijos įgyvendinimo

¹⁹ Paslaugų svarstymo ir priėmimo tvarką galima numatyti Techninėje specifikacijoje (kuri, pasirašius sutartį tampa Paslaugų sutarties sudėtine dalimi) arba pačioje Paslaugų sutartyje.

žingsniams (įgyvendinimo koordinavimui, ataskaitų kokybės svarstymui, rezultatų viešinimui ir panaudojimui).

4 lentelėje pateikiama rekomenduojama techninės specifikacijos struktūra ir detalizuojamas atskirų dalių turinys, nurodomi susiję tyrimo/ studijos organizavimo proceso žingsniai bei pateikiamos nuorodos į konkrečius pavyzdžius.

4 lentelė. Rekomenduojama techninės specifikacijos struktūra ir turinys

Techninės specifikacijos turinys	Susijęs organizavimo proceso žingsnis ir pavyzdžiai
I dalis. Poreikis ir kontekstas	
Pristatomas projekto, kurio tikslais perkamos tyrimo/ studijos paslaugos, esmė (tikslas, veiklos, kaip tyrimas/ studija prisidės prie projekto tikslo). Pateikiamas trumpas kontekstas, problematika, ištirtumo analizė	1 žingsnis 1-2 pavyzdžiai
II dalis. Tikslas ir uždaviniai ir siejami rezultatai	
Suformuluotas tyrimo/ studijos <i>tikslas, objektas ir uždaviniai</i>	2 žingsnis 3-4 pavyzdžiai
Išvardijami <i>pagrindiniai rezultatai</i> , kurių siekiama atlikus tyrimą/ studiją. Pagrindinis tyrimo/ studijos rezultatas – galutinė ataskaita. Šioje dalyje rekomenduojama numatyti techninius reikalavimus galutinės ataskaitos apimčiai ir formai, tokius kaip: <ul style="list-style-type: none"> • reikalavimas parengti santrauką (jos apimtis puslapiais bei kalba, pvz. iki 5 psl. santrauka, parengta lietuvių ir anglų kalbomis) • reikalavimas, kad ataskaita būtų parengta taisyklinga lietuvių kalba (sudėtingiems tyrimams siūloma numatyti reikalavimą, kad ataskaita būtų patikrinta lietuvių kalbos redaktoriaus ir patvirtinta jo parašu) • reikalavimas pateikti šaltinių ir literatūros sąrašą; • ataskaitos apimtis puslapiais, nurodant, kad papildoma informacija gali būti pateikta prieduose²⁰. Jei reikia, įvardijami <i>papildomi paslaugų rezultatai</i> – viešinimo renginiai, metodinės priemonės ir kt.	11 žingsnis 18 pavyzdys
Rekomenduojama nurodyti, kokiai <i>tikslinei grupei</i> bus aktualūs tyrimo/studijos rezultatai.	
III dalis. Apimtis ir metodai	
Įvardijami pagrindiniai tyrimo/ studijos uždavinius detalizuojantys <i>klausimai</i>	2 žingsnis 5-6 pavyzdžiai
Numatomi pagrindiniai <i>metodai</i> , kuriais remiantis reikėtų atlikti tyrimą/ studiją	2 žingsnis 7-8 pavyzdžiai
IV dalis. Tyrimo/ studijos organizavimas	
Nustatoma bendra paslaugų suteikimo <i>trukmė</i> mėnesiais, tarpinių ir galutinių rezultatų pateikimo terminai	3 žingsnis 9-10 pavyzdžiai
Pristatomas paslaugų teikimo <i>koordinavimo procesas</i> – nurodomas asmuo/ padalinys, atsakingas už paslaugų koordinavimą iš projekto vykdytojo pusės, pristatoma paslaugų teikimo priežiūros grupė ir jos funkcijos (tuo atveju, jeigu yra sudaroma)	9 žingsnis

²⁰ Ataskaitos apimtis puslapiais nėra esminis reikalavimas, tačiau jį tikslinga nustatyti, viena vertus, siekiant, kad joje būtų pateikta pakankama analizė, kita vertus, siekiant apriboti pagrindinio ataskaitos teksto apimtį. Pasitaiko atveju, kuomet ataskaitos siekia kelis šimtus puslapių ir dėl to jose sunku išskirti pagrindinius teiginius, argumentus bei išvadas. Taip pat rekomenduotina ataskaitos teksto neapsunkinti pertekline informacija, pvz. skaičiavimais, statistikos lentelėmis, apklausų duomenimis ir pan. Visa ši informacija gali būti pateikiama ataskaitos prieduose.

Nustatomi reikalavimai teikti ir pristatyti <i>tarpinis ir galutinius</i> rezultatus (tyrimo ataskaitas), numatoma jų apimtis, turinys, struktūra bei pristatoma svarstymo ir priėmimo tvarka ir terminai (ši tvarka taip pat gali būti numatoma ir Paslaugų teikimo sutartyje);	9 žingsnis 15-16 pavyzdžiai
Nustatomi reikalavimai teikti sutarties vykdymo ataskaitas (pagal poreikį)	
Nustatomi galutinės ataskaitos vertinimo kokybės kriterijai	10 žingsnis, 10 lentelė 17 pavyzdys
V dalis. Kita informacija	
Pateikiama kita aktuali informacija, pvz. rekomenduojamas informacijos šaltinių sąrašas, teisės aktai/ metodiniai dokumentai, kuriais reikalinga remtis atliekant tyrimą ir pan.	

Šaltinis: sudaryta autorių

Rekomenduojama, kad už techninės specifikacijos parengimą būtų paskirtas atsakingas projekto vykdytojo darbuotojas, kuris vėliau būtų atsakingas už paslaugų koordinavimą iš projekto vykdytojo pusės. Sudėtingo tyrimo/ studijos atveju (kurios vertė siekia daugiau nei 150 000 Lt), techninės specifikacijos parengimą rekomenduojama pavesti tyrimo/ studijos *paslaugų teikimo priežiūros grupei*, į kurią siūloma įtraukti ir bent vieną nepriklausomą išorės ekspertą (rekomendacijos dėl paslaugų teikimo priežiūros grupės sudarymo pateikiamos pristatant 9 žingsni: *Įgyvendinimo koordinavimas*).

Kvalifikacinių reikalavimų tiekėjams nustatymas. Remiantis Viešųjų pirkimo įstatymu ir NPO pirkimų tvarkos aprašu, PO/ NPO turi teisę numatyti minimalius tiekėjų kvalifikacinius reikalavimus – kandidatų ir dalyvių ekonominės ir finansinės būklės bei techninio ir profesinio pajėgumo reikalavimus. Tai yra rekomendacinio pobūdžio nuostata²¹. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad tyrimų ir studijų paslaugų kokybė reikšmingai priklauso nuo siūlomų ekspertų kvalifikacijos²², minimalius kvalifikacinius reikalavimus rekomenduojama nustatyti visais atvejais.

Nustatant kvalifikacinius reikalavimus tiekėjams, siūloma atsižvelgti į šiuos principus:

- proporcingumo ir pagrįstumo, t.y. jie turi būti pakankamai aukšti, kad užtikrintų paslaugų kokybę, bet, tuo pačiu, pagrįsti ir neribotų konkurencijos;
- tikslumo, t.y. nekiltų dviprasmybių juos interpretuojant;
- aiškumo, t.y. suprantami paslaugų teikėjams.

Paprastai nustatomi ekonominės ir finansinės būklės, techninio ir profesinio pajėgumo reikalavimai, taikomi paslaugų teikėjams, bei reikalavimai, taikomi konkrečioms ekspertams; taip pat numatomas reikalavimas pateikti kvalifikaciją pagrindžiančius dokumentus. Nustatant reikalavimus paslaugų teikėjams, rekomenduojama vadovautis Viešųjų pirkimų tarnybos rekomendacijomis²³ (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Galimų kvalifikacinių reikalavimų paslaugų teikėjams pavyzdys

Kvalifikacinis reikalavimas	Kvalifikacijos reikalavimus įrodantys dokumentai
-----------------------------	--

²¹ Kvalifikaciniai reikalavimai privalomi tik tarptautinio pirkimo vertės viešiesiems pirkimams, visiems kitiems – tik rekomendacinio.

²² Vertinimo ataskaitoje nustatyta, kad tyrimų/studijų kokybei labai daug įtakos turi tyrėjų patirtis ir nepriekaištingas analizės objekto ir konteksto išmanymas.

²³ Šios rekomendacijos pateikiamos 2011 m. gruodžio 30 d. Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus įsakymu Nr. 1S-196 „Dėl Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos vyriausybės direktoriaus 2003 m. spalio 20 d. įsakymo Nr. 1S-100 „Dėl tiekėjų kvalifikacijos vertinimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo“ pakeitimo“.

Paslaugų teikėjo vidutinė metinė pastarųjų trejų finansinių metų arba nuo įregistravimo datos (jeigu paslaugų teikėjas vykdė veiklą mažiau nei 3 finansinius metus) apyvarta – ne mažiau kaip ... *(įrašyti konkrečią sumą, kuri būtų 1,5 karto didesnė už pirkimo vertę).*

Šią nuostatą rekomenduojama taikyti vidutinio sudėtingumo ir sudėtingiems tyrimams ir studijoms

Pelno-nuostolio ataskaitos

Paslaugų teikėjas per paskutinius 3 metus (iki pasiūlymo pateikimo termino pabaigos) arba per laiką nuo paslaugų teikėjo įregistravimo dienos (jeigu teikėjas vykdė veiklą mažiau kaip tris metus) yra įvykęs ne mažiau kaip 1 panašią paslaugų vykdymo sutartį, kurios vertė ne mažesnė ... *(įrašyti konkrečią sumą, lygią 0,7 pirkimo vertės).*

Sutarčių sąrašas, nurodant sutarties pavadinimą, sutarties įvykdymo datą, užsakovą, sutarties kainą, užsakovo kontaktinį asmenį.

Pastaba: reikia tiksliai įvardinti, kas yra laikoma panašia sutartimi, pvz. tyrimas tam tikrame sektoriuje; viešosios nuomonės apklausa; strateginio veiklos plano parengimas.

Šią nuostatą rekomenduojama taikyti visiems tyrimams ir studijoms

Šaltinis: sudaryta autorių

Apibrėžiant reikalavimus ekspertams, reikia nurodyti minimalų siūlomų ekspertų skaičių, reikalaujamą išsilavinimą bei profesinę kvalifikaciją. Sudėtingesniems tyrimams ir studijoms atlikti reikia daugiau specializuotų žinių ir kvalifikaciją turinčių ekspertų atskiriems tyrimo/ studijos aspektams išanalizuoti. Atsižvelgiant į tai, sudėtingesniems tyrimams ir studijoms paprastai numatomas didesnis skaičius ekspertų.

Ekspertams keliamų reikalavimų lygis priklauso nuo tyrimo/ studijos sudėtingumo. Nesudėtingo tyrimo/ studijos atveju rekomenduojama nustatyti minimalius reikalavimus, susijusius su eksperto išsilavinimu bei panašių tyrimų ir studijų įgyvendinimo patirtimi (pavyzdys pateikiamas 6 lentelėje).

6 lentelė. Galimų kvalifikacinių reikalavimų nesudėtingiems tyrimams ir studijoms pavyzdys

Kvalifikacinis reikalavimas	Kvalifikacijos reikalavimus įrodantys dokumentai
<p>Paslaugų teikėjas paslaugoms vykdyti turi pasiūlyti 1/2 (nurodyti konkretų skaičių) kompetentingus ekspertus.</p> <p>Ekspertai turi turėti aukštąjį universitetinį arba jam prilygintą su tyrimu susijusios mokslų srities (pvz. socialinių, humanitarinių ir kt.) išsilavinimą (magistro arba jam prilygintą kvalifikacinį laipsnį).</p> <p>Ekspertai turi turėti panašių tyrimų ir studijų vykdymo patirties, t.y. per pastaruosius 3 metus turi būti dalyvavę atliekant panašų tyrimą/ studiją.</p> <p><u>Pastaba:</u> reikia tiksliai įvardinti, kas yra laikoma panašia sutartimi, pvz. tyrimas tam tikrame sektoriuje; viešosios nuomonės apklausa; strateginio veiklos plano parengimas.</p>	<p>Siūlomų pagrindinių ekspertų gyvenimo aprašymai (CV), kuriuose aiškiai nurodyta, kaip jie atitinka konkretų reikalavimą; kvalifikaciją įrodančių diplomų, pažymėjimų ir kitų dokumentų kopijos</p>

Šaltinis: sudaryta autorių

Kai numatoma, kad tyrimui/ studijai atlikti reikalingi daugiau nei vienas ekspertas, vieną iš jų rekomenduojama paskirti tyrimo/ studijos vadovu ir jam numatyti papildomus profesinės

kvalifikacijos reikalavimus susijusius su vadovavimo patirtimi. Kitiems šio tipo tyrimų ir studijų ekspertams rekomenduojama nustatyti detalesnius patirties reikalavimus, tokius kaip:

- konkretaus sektoriaus išmanymas;
- profesinė patirtis tam tikroje srityje;
- sudėtingų metodų taikymo patirtis;
- tarptautinio darbo patirtis;
- analitinių ataskaitų rengimo patirtis;
- turimi sertifikatai/ pažymėjimai, reikalingi teikiamoms paslaugoms atlikti;
- ir pan.

Nustatant reikalavimus ekspertams, būtina atsižvelgti į tyrimo tikslą, uždavinius ir klausimus. Žemiau pateikiamas konkretus kvalifikacinių reikalavimų sudėtingo tyrimo ekspertams pavyzdys.

11 pavyzdys. Kvalifikaciniai reikalavimai ekspertams

Projektas: Lietuvos ES reikalų sistemos efektyvumo didinimas (LESSED).

Tyrimas: Europos Sąjungos teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvos Respublikoje veiksmingumo stiprinimo tyrimas

Paslaugų teikėjas paslaugoms vykdyti turi pasiūlyti ne mažiau kaip 4 kompetentingus ekspertus: komandos vadovą, ir ne mažiau kaip 3 pagrindinius ekspertus.

Komandos vadovas turi atitikti žemiau išvardintus reikalavimus:

- turėti aukštąjį universitetinį arba jam prilygintą teisės ar politikos mokslų krypties išsilavinimą (magistro arba jam prilygintą kvalifikacinį laipsnį);
- turėti ne mažesnę kaip 3 metų patirtį užsiimant tiriamąja veikla teisės ar politikos mokslų krypties srityje;
- per pastaruosius 3 metus turėti vadovavimo patirtį ne mažiau kaip 1 tiriamojo darbo rengimo projektui, susijusiam bent su viena iš šių sričių: teisės plėtros galimybėmis ar atskirų nacionalinės teisės šakų ir Europos Sąjungos teisės sričių problemine analize; Europos Sąjungos teisės įgyvendinimo nacionalinėje teisėje tyrimais; Europos Sąjungos politikos ir jos įgyvendinimo problematika; atskirų Europos Sąjungos valstybių narių nacionalinės teisės sistemos įgyvendinant, koordinuojant, perkeliant Europos Sąjungos teisės reikalavimus, problemine studija/ patirties analize;
- per pastaruosius 3 metus koordinavo bent vieno tyrimo atlikimo projekto įgyvendinimą, kuriame dalyvavo ekspertai ne mažiau kaip iš dviejų skirtingų valstybių.

Visi pagrindiniai ekspertai turi atitikti žemiau išvardintus reikalavimus:

- turėti aukštąjį universitetinį arba jam prilygintą teisės ar politikos mokslų krypties išsilavinimą (magistro arba jam prilygintą kvalifikacinį laipsnį);
- per pastaruosius 3 metus yra atlikę arba dalyvavę atliekant tiriamąjį darbą, susijusį bent su viena iš šių sričių: teisės plėtros galimybėmis ar atskirų nacionalinės teisės šakų ir Europos Sąjungos teisės sričių problemine analize, Europos Sąjungos teisės įgyvendinimo nacionalinėje teisėje analize, Europos Sąjungos politikos ir jos įgyvendinimo problematika.

Bent 1 pagrindinis ekspertas turi atitikti žemiau išvardintus reikalavimus:

- turi ne mažesnę kaip daktaro laipsnį arba jam prilygintą teisės ar politikos mokslų krypties mokslinį laipsnį;
- dalyvavęs ne mažiau kaip 1 tarptautiniame (apimančiame ne mažiau kaip 2 šalis) projekte, kuriame vykdė analitinę, tiriamąją veiklą.

Bent 2 siūlomi ekspertai turi turėti profesinės patirties, susijusios su ES teisės įgyvendinimu siūlomose tyrime analizuoti ES valstybių narių nacionalinėje teisėje (šie ekspertai turi turėti patirtį dėl skirtingų tyrime siūlomų nagrinėti ES valstybių narių nacionalinės teisės).

Šaltinis: tyrimo pirkimo dokumentai

Nustatant reikalavimus ekspertams, reikėtų vengti perteklinių reikalavimų, apribojančių tiekėjų galimybes dalyvauti konkurse. Siekiant jų išvengti, siūloma atsižvelgti į šiuos aspektus:

7 lentelė. Rekomendacijos siekiant išvengti perteklinių reikalavimų

Kvalifikacinis reikalavimas	Rekomendacijos
Turėti mokslinį daktaro laipsnį	Rekomenduojama vengti nesudėtingų, praktinių tyrimų ir studijų atveju Siūloma nustatyti moksliniams tyrimams ar sudėtingiems tyrimams/ studijoms
Turėti konkrečios mokslo srities ar krypties išsilavinimą	Rekomenduojama nurodyti tik kvalifikacinį laipsnį (pvz. magistro laipsnį); detalizuoti mokslų sritį ir kryptį tikslinga tik tuo atveju, kai tyrimas/ studija yra labai specifiški (pvz. reikalauja teisės. medicinos mokslų krypties išsilavinimo)
Turėti kompiuterinį raštingumą, užsienio kalbos mokėjimą ir pan. patvirtinančius pažymėjimus	Šių gebėjimų ir žinių lygį pakanka nurodyti eksperto gyvenimo aprašyme
Turėti ilgo laikotarpio darbo patirtį tam tikroje srityje	Rekomenduojama nurodyti ne ilgesnę nei 3-5 metų darbo patirtį su tyrimu/ studija susijusioje srityje

Šaltinis: sudaryta autorių

6 žingsnis: pasiūlymų vertinimas

Tinkamą pasiūlymų atrankos procesą taip pat galima laikyti viena esminių tyrimų ir studijų kokybės užtikrinimo priemonių. Praktika rodo, kad perkant tyrimų/ studijų, finansuojamų 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos lėšomis, paslaugas, dažniausiai pasiūlymai buvo vertinami pagal mažiausios kainos kriterijų. Šį kriterijų dažniausiai taikė privačios įstaigos ir gerokai rečiau viešojo sektoriaus institucijos.²⁴ Nors tokia atranka sudaro sąlygas nusipirkti tyrimų ir studijų rengimo paslaugas patiriant mažiausius kaštus (paprastai parengti pirkimo dokumentus, pirkimo procesas užtrunka trumpiau, paprasčiau nustatyti laimėjusį pasiūlymą), tačiau kyla rizika, kad projektų vykdytojai gali įsigyti nekokybiškas paslaugas.

Atsižvelgiant į tyrimų ir studijų paslaugų ypatumus, pasiūlymus dėl jų siūloma vertinti pagal **ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijų, nepriklausomai nuo šiose Gairėse nustatytų tyrimų ir studijų sudėtingumo lygių**. Techninio pasiūlymo pateikimas padeda projekto vykdytojams įsitikinti, ar pasiūlymų teikėjai yra pakankamai susipažinę su tyrimo objektu, problematika, taikytiniais metodais, tinkamai planuoja laiką ir išteklius jam įgyvendinti.

Vykdamas pirkimą pagal ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijų, reikia:

- (1) nustatyti ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijus ir jų parametrus, į kuriuos bus atsižvelgiama vertinant pasiūlymus;
- (2) nustatyti kainos ir kitų ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijų lyginamuosius svorius (balais);
- (3) nustatyti ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijų parametrų lyginamuosius svorius, taip suteikiant išskirtinę svarbą vienam ar keliems parametrų kriterijaus apimtyje (jų suma turėtų sudaryti 1 balą);
- (4) kriterijus, parametrus ir jų balus, o taip pat ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo nustatymo formulę pateikti pirkimo dokumentuose;

²⁴ Vertinimo ataskaita, p. 73.

(5) siekiant suvienodinti ekonominio naudingumo kriterijų ir parametrų vertinimo interpretacijas bei padidinti jų vertinimo objektyvumą, pirkimo dokumentuose rekomenduojama pateikti parametrų įvertinimo gaires – nustatyti parametrų vertinimo skalę ir aprašyti, koku atveju bus skirti atitinkami balai (tokios skalės pavyzdį, pagrįstą LR finansų ministerijos praktika perkant ES struktūrinės paramos vertinimo paslaugas, galima rasti ES struktūrinės paramos vertinimo metodinių gairių²⁵ 3 priede).

Rekomendacijos dėl ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo, jų pavyzdžiai ir formulės pateikiamos Viešųjų pirkimų pasiūlymų vertinimo rekomendacijose²⁶, o taip pat įgyvendinančiųjų institucijų parengtuose rekomenduojamuose NPO konkursų pirkimo dokumentuose (žr. 5 žingsnį: *pirkimo dokumentų rengimas*). Šiose gairėse pateikiamos rekomendacijos dėl pasiūlymų tyrimų ir studijų paslaugoms suteikti vertinimo kriterijų, parametrų ir jų lyginamųjų svorių nustatymo.

Pagal Viešųjų pirkimų tarnybos rekomendacijas be kainos (kuri yra privalomas kriterijus), papildomai pasiūlymo įvertinimui siūloma pasirinkti kriterijus, kurie padidintų perkamo objekto naudojimo efektyvumą. Remiantis tyrimų ir studijų paslaugų pirkimo praktika taikant ekonominio naudingumo kriterijų, dažniausiai taikomas 40:60 kainos ir kitų kriterijų lyginamojo svorio santykis. Tokį santykį rekomenduojama naudoti ir toliau.

8 lentelėje pateikiamas išsamus ekonominio naudingumo kriterijų ir parametrų sąrašas, rekomenduojamas taikyti vidutinio sudėtingumo ir sudėtingiems tyrimams ir studijoms. Siūloma išskirti tris vertinimo kriterijus – paslaugų efektyvumo, kokybės ir įgyvendinimo plano kriterijus. Didžiausią svorį techninio pasiūlymo vertinime siūloma skirti kokybės kriterijui.

8 lentelė. Galimų pasiūlymų vertinimo kriterijų vidutinio sudėtingumo ir sudėtingiems tyrimams bei studijoms pavyzdys

Vertinimo kriterijai ir parametrai	Maksimali parametro reikšmė	Parametro lyginamasis svoris	Lyginamasis svoris ekonominio naudingumo įvertinime
Pirmas kriterijus – kaina			X = 40
Antras kriterijus – efektyvumas			Y ₁ = 15
1. Paslaugų atitikimas tikslams, uždaviniams, siekiamiems rezultatams bei poreikiams	Max balų	10	0,6
2. Paslaugų įgyvendinimo prielaidos, rizikos ir jų valdymo priemonės	Max balų	10	0,4
Trečias kriterijus – kokybė			Y ₂ = 30
3. Pasirinktų tyrimo metodų pasirinkimo tikslingumas, aiškumas ir pagrįstumas	Max balų	10	0,6
4. Numatomų naudoti dokumentų ir informacijos			0,2

²⁵ES struktūrinės paramos vertinimas: metodinės gairės. Parengtos LR finansų ministerijos kartu su VŠĮ „Viešosios politikos ir vadybos institutas“ ir VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“, 2010. <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Vertinimo_metodines_gaires_leidinys_2010.pdf>

²⁶Viešųjų pirkimų pasiūlymų vertinimo ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo arba mažiausios kainos vertinimo kriterijumi rekomendacijos. Patvirtinta Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2006 m. spalio 12 d. įsakymu Nr. 1S-53 (Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2008 m. gruodžio 24 d. įsakymo Nr. 1S-133 redakcija)

Šaltinių išsamumas, patikimumas ir reikalingumas			
5. Siūlomų priemonių kokybei užtikrinti tinkamumas	Max balų	10	0,2
Ketvirtas kriterijus – paslaugų įgyvendinimo planas			Y₃= 15
6. Paslaugų teikimo tvarkaraštyje nurodytų veiklų trukmės, jų sekos ir tarpusavio sąsajų aiškumas ir pagrįstumas	Max balų	10	0,4
7. Ekspertų grupės funkcijų, užduočių ir darbo laiko paskirstymo pagrįstumas (atsižvelgiant į ekspertų kompetencijas ir tyrimo uždavinius)	Max balų	10	0,4
8. Paslaugų teikimo organizavimo, valdymo procedūrų aiškumas ir pagrįstumas	Max balų	10	0,2

Šaltinis: sudaryta autorių

Nesudėtingiems tyrimams ir studijoms vertinti paprastai pakanka nustatyti kainos ir kokybės kriterijus. Pasiūlymo kokybę vertinti siūloma pagal paslaugų atitikimą tikslams ir poreikiams, metodų ir informacijos šaltinių pasirinkimą bei paslaugų tvarkaraščio aiškumą ir pagrįstumą (8 lentelėje pateiktus 1, 3, 4 ir 6 parametrus).

Pasiūlymų vertinimo kriterijus ir parametrus taip pat rekomenduojama peržiūrėti atsižvelgiant į tyrimo/ studijos specifiškumą (veiklas, turinį, siekiamus rezultatus) ir numatyti papildomus efektyvumo ar kokybės vertinimo parametrus (žr. 12-13 pavyzdžius).

12-13 pavyzdžiai. Pasiūlymų vertinimo kriterijai ir parametrai

12 pavyzdys: Projektas: Lietuvos ES reikalų sistemos efektyvumo didinimas (LESSED).

Tyrimas: Europos Sąjungos teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvos Respublikoje veiksmingumo stiprinimo tyrimas

Pasiūlymo vertinimui pagal kokybės kriterijų, numatytas papildomas parametras:

- valstybių, kurių ES teisės įgyvendinimo sistema bus analizuojama, pasirinkimo tikslingumas ir pagrįstumas

13 pavyzdys: Tyrimas: Metodikos ir modelio, skirto įvertinti investicijų, finansuojamų Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir Lietuvos nacionalinio biudžeto lėšomis, socialinį - ekonominį poveikį, kūrimo paslaugos

Pasiūlymo vertinimui pagal efektyvumo kriterijų, numatytas papildomas parametras:

- Kaip teikėjas suplanavo perteikti turimą „know-how“ bei užtikrinti metodikos ir modelio naudojimo tęstinumą

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis pristatytų tyrimų/ studijų Techninėmis specifikacijomis

7 žingsnis: sutarties parengimas ir pasirašymas

Įvertinus pasiūlymus, projekto vykdytojas pasirašo sutartį su tiekėju, kurio pasiūlymas pripažintas laimėjusiu. Pirkimo dokumentų techninė specifikacija, techninis ir finansinis pasiūlymai laikomi sudėtine paslaugų pirkimo sutartimi. Pačios paslaugų teikimo sutarties projektą rekomenduojama parengti iš anksto ir įtraukti į pirkimo dokumentus.

Paslaugų sutartyje apibrėžiami šie pagrindiniai paslaugų teikimo aspektai:

- sutarties dalykas (perkamos paslaugos),

- bendros sutarties šalių teisės ir pareigos, tokios kaip pareiga Paslaugų teikėjui tinkamai ir laiku suteikti paslaugas, Užsakovui – priimti paslaugų rezultatus ir sumokėti už tinkamai suteiktas paslaugas ir t.t.,
- kaina ir atsiskaitymo tvarka,
- paslaugų priėmimo ir perdavimo tvarka²⁷,
- sutarties galiojimas – numatomas bendras sutarties galiojimo terminas. Nustatant šį terminą, rekomenduojama numatyti sutarties pratęsimo galimybę,
- sutarties nutraukimo tvarka,
- nuostatos dėl intelektinės nuosavybės,
- nuostatos dėl ekspertų keitimo, sutarties galiojimo užtikrinimo;
- kitos aktualios nuostatos.

Siekiant užtikrinti, kad perkamos paslaugos būtų suteiktos laiku, pilna apimtimi ir kokybiškai, projekto vykdytojas į sutartį turėtų įtraukti **nuostatas, sudarančias galimybes nutraukti sutartį dėl netinkamai suteiktų paslaugų ar nepagrįsto sutarties vykdymo vėlavimo ir pareikalauti atlyginti nuostolius dėl nesuteiktų paslaugų ar paskirti delspinigius** už sutartinių įsipareigojimų vykdymo vėlavimą. Vienas iš veiksmingų būdų užtikrinti nuostolių atlyginimą yra numatyti reikalavimą pateikti sutarties įvykdymo užtikrinimą²⁸, kuriame numatyta pinigų suma išmokama tuo atveju, kai Paslaugų teikėjas nevykdo savo įsipareigojimų ir dėl to sutartis yra nutraukiama. Kai kuriais atvejais Paslaugų sutartyje taip pat numatoma pinigine bauda už sutarties pažeidimą ar nutraukimą dėl Paslaugų teikėjo kaltės. 14 pavyzdyje pateikiamos galimų nuostatų dėl Paslaugų sutarties nutraukimo ir nuostolių atlyginimo pavyzdžiai.

14 pavyzdys. Rekomenduojamos Paslaugų teikimo sutarties nuostatos dėl galimybės nutraukti sutartį ir nuostolių atlyginimo

Sutarties nutraukimas:

- Užsakovas turi teisę vienašališkai nutraukti Paslaugų sutartį bet kuriuo metu, prieš 15 d.d. pateikdamas Paslaugų teikėjui rašytinį pranešimą, jei Paslaugų teikėjas nevykdo arba netinkamai vykdo sutartinius įsipareigojimus ir/ar nepradeda jų vykdyti arba tinkamai vykdyti per Užsakovo ar Sutartyje nustatytą laiką; Paslaugų sutarties netinkamas vykdymas gali būti pripažįstamas, tačiau neapsiribojant tik šia sąlyga, jeigu Užsakovas bent kartą pagrįstai atsisakė tvirtinti tarpinę ar galutinę tyrimo ataskaitą.

Delspinigių skaičiavimas ir sutarties įvykdymo užtikrinimo reikalavimas:

- **Delspinigių skaičiavimas:** Jei Paslaugų teikėjas dėl savo kaltės nesuteikia Paslaugų nustatytu terminu, Užsakovas turi teisę pradėti skaičiuoti [...] procento dydžio delspinigius nuo neatliktų Paslaugų kainos už kiekvieną termino praleidimo dieną.
- **Sutarties įvykdymo užtikrinimas:** Sutarties įvykdymas privalo būti užtikrintas pateikiant banko garantiją arba draudimo bendrovės laidavimo raštą, kuriame nurodyta suma turi būti ne mažesnė kaip [...] procentai nuo visos Sutarties kainos. Jeigu Sutartis nutraukiama dėl to, kad Paslaugų teikėjas ją pažeidė, nuostoliai išieškomi išskaičiuojant juos iš Paslaugų teikėjui mokėtinų sumų, tiek kiek šių nuostolių nepadengia Sutarties įvykdymo užtikrinimas.
- **Baudos mokėjimas:** Nutraukus Sutartį dėl Paslaugų teikėjo kaltės, Paslaugų teikėjas privalo ne vėliau kaip per [...] kalendorines dienas nuo Perkančiosios organizacijos pareikalavimo dienos sumokėti [...] Lt dydžio baudą. Baudos sumokėjimas neturi būti siejamas su visišku Perkančiosios organizacijos patirtų nuostolių atlyginimu ir neatleidžia Paslaugų teikėjo nuo pareigos juos visiškai atlyginti.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis tyrimų/ studijų paslaugų teikimo sutarčių projektais

²⁷ Ši tvarka gali būti numatyta pačioje Paslaugų sutartyje arba Techninėje specifikacijoje, kuri yra Paslaugų sutarties priedas.

²⁸ Sutarties įvykdymo užtikrinimu laikomas banko ar kredito unijos garantija arba draudimo bendrovės laidavimo raštas.

Tyrimų ir studijų įgyvendinimo praktikoje yra atveju, kuomet projekto vykdytojas nutraukė paslaugų teikimo sutartį dėl netinkamų sutartinių įsipareigojimų vykdymo ir terminų nesilaikymo. Tačiau ši praktika formuojasi gana sunkiai, o 14 pavyzdyje pateiktų nuostatų įtraukimas į Paslaugų teikimo sutartis palengvintų projektų vykdytojų galimybes priimti ir apmokėti tik už kokybiškus paslaugų rezultatus.

Siekiant užtikrinti tinkamą paslaugų vykdymą ir gauti norimą rezultatą, rekomenduojama Paslaugų sutartyje mokėjimų už suteiktas paslaugas tvarką susieti su tarpinių rezultatų patvirtinimu, t.y. avansinį ar tarpinius mokėjimus atlikti tik patvirtinus įvadinę ar tarpines ataskaitas.

Pabaigai svarbu pabrėžti, kad Paslaugų pirkimo sutarties nuostatų keitimas jos vykdymo metu yra gana sudėtingas. Dažniausiai poreikis keisti sutarties sąlygas gali kilti dėl terminų keitimo, papildomų subrangovų pasitelkimo, ekspertų keitimo ir pan. Atsižvelgiant į tai, konkrečių sutarties nuostatų keitimo galimybę ir tvarką reikia numatyti jau pirkimo dokumentuose – tik tokiu atveju įtvirtintų nuostatų keitimas nėra laikomas sutarties keitimu ir jam nereikia Viešųjų pirkimų tarnybos pritarimo.

3.3. TYRIMO IR STUDIJOS ATLIKIMAS

Šiame gairių skyriuje pristatomi tyrimo/ studijos įgyvendinimo žingsniai nuo sutarties įsigaliojimo pradžios iki tyrimo/ studijos ataskaitos patvirtinimo. Siekiant užtikrinti tyrimo/ studijos kokybę, šio etapo metu svarbu tinkamai organizuoti tyrimo ekspertų komandos darbą, užtikrinti efektyvų tyrėjų dialogą su projekto vykdytoju bei nustatyti procedūras, pagal kurias būtų priimti tik kokybiški paslaugų rezultatai.

Šiame skyriuje pateikiamos rekomendacijos projektų vykdytojams tiesiogiai taikytinos tuo atveju, jeigu tyrimo/ studijos paslaugos atliekamos išorės tiekėjų, tačiau kai kurios jų aktualios ir patiems atliekant tyrimą/ studiją, pavyzdžiui dėl vidinių tyrimo komandos valdymo priemonių, tarpinių rezultatų rengimo, ataskaitų kokybės kriterijų.

8 žingsnis: įgyvendinimo koordinavimas

Tyrimo/ studijos įgyvendinimo koordinavimas apima šiuos pagrindinius elementus:

- atsakingų asmenų skyrimą ar darbo grupės sudarymą ir efektyvų jų vaidmenį;
- informavimą apie sutarties įgyvendinimo eigą (sutarties vykdymo ataskaitų teikimą);
- projekto vykdytojo ir paslaugų teikėjo susitikimų organizavimą;
- tarpinių ir galutinių tyrimo rezultatų svarstymą ir priėmimą.

Vykdam tyrimą/ studiją, būtina nustatyti **asmenis, atsakingus už veiklų koordinavimą** ir iš paslaugų teikėjo, ir iš projekto vykdytojo pusės. *Koordinatorius iš paslaugų teikėjo pusės* (kuris kartu gali būti ekspertų komandos vadovu) yra atsakingas už tyrimo ekspertų komandos veiklų koordinavimą, tarpinių ir galutinių rezultatų integravimą, šių rezultatų pateikimą projekto vykdytojui bei kontaktavimą su juo. *Koordinatorius iš projekto vykdytojo pusės* turi būti atsakingas už kasdieninę paslaugų teikimo ir sutarties vykdymo priežiūrą, bendradarbiavimą su paslaugų teikėju, reikalingos informacijos teikimą. Siekiant užtikrinti koordinatoriaus veiklos tęstinumą, jis turėtų būti paskirtas iš anksto – dar tyrimo/ studijos planavimo etapo metu ir būti įtrauktas į techninės specifikacijos rengimą.

Sudėtingiems tyrimams ir studijoms papildomai rekomenduojama sudaryti **tyrimo/studijos priežiūros funkciją vykdančią komisiją/ darbo grupę**. Į ją rekomenduojama įtraukti projekto vykdytojo bei kitų tyrimo/ studijos rezultatais suinteresuotų organizacijų atstovus, socialinius-ekonominius partnerius, o taip pat – *nepriklausomą išorės ekspertą*. Svarbiausias šios komisijos/ darbo grupės uždavinys būtų paslaugų kokybės užtikrinimo priežiūra – paslaugų sutarties vykdymo stebėseną, pateiktų ataskaitų kokybės vertinimas pagal nustatytus kokybės kriterijus, komentarų ir pastabų ataskaitoms teikimas, jų svarstymas ir tvirtinimas. Atkreiptinas dėmesys, kad šią grupę būtų naudinga sudaryti jau tyrimo/ studijos planavimo etapo metu ir jai pavesti techninės specifikacijos rengimo funkciją.

Tokio pobūdžio komitetų, vadinamų vertinimo projekto priežiūros komitetais, sudarymo praktika vis dažniau naudojama atliekant ES struktūrinės paramos vertinimus. Detalesnės praktinės gairės dėl jų sudarymo ir funkcijų bei konkretūs pavyzdžiai pateikiami ES struktūrinės paramos vertinimo gairėse²⁹.

²⁹ ES struktūrinės paramos vertinimas: metodinės gairės, 38 p. <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Vertinimo_metodines_gaires_leidinys_2010.pdf>

Perkant tyrimo/ studijos paslaugas iš išorės, pačiam projekto vykdytojui rekomenduotina aktyviai įsitraukti į tyrimo/ studijos veiklas ne tik prižiūrint tyrimo/ studijos įgyvendinimo eigą ir procesą, bet taip pat dalinantis informacija ir duomenimis. Projekto vykdytojas turėtų leisti susipažinti su jo turima aktuali informacija, pateikti reikalingus duomenis, padėti/ tarpininkauti surenkant informaciją iš kitų institucijų, taip pat pasidalinti savo patirtimi ir turimomis žiniomis, aktualiomis atliekamam tyrimui ir studijai (noriai dalyvauti interviu, dalyvauti apklausose, diskusijose ir kt. tyrimo metu vykdomose pirminių duomenų rinkimo veiklose). Nors aktyvus bendradarbiavimas ir pagalba renkant informaciją sukuria papildomą darbo krūvį, tačiau jis padeda Paslaugų teikėjui parengti kokybišką tyrimo/ studijos ataskaitą – rezultatą, kuriuo, visų pirma, suinteresuotas pats projekto vykdytojas.

Be to, projekto vykdytojams naudinga įsitraukti į tyrimo ir studijos veiklas ir mokymosi tikslais, siekiant sustiprinti savo gebėjimus panašaus pobūdžio tyrimus/ studijas ateityje atlikti patiems. Tokiu atveju reikalinga iš anksto parengti darbo planą, numatant į kurias tyrimo/ studijos veiklas reikėtų įtraukti ir pačių užsakovų darbuotojus. Poreikis mokytis ir pačioms institucijoms atlikti tokio pobūdžio veiklas identifiкуotas 2010 m. Valstybės kontrolės ataskaitoje, kurioje teigiama, kad valstybės institucijoms galimai ne visada tikslinga pirkti tyrimus – jos pačios galėtų pasiekti norimus rezultatus vykdydamos joms pavestas funkcijas³⁰.

Siekdamas vykdyti tyrimo/ studijos įgyvendinimo priežiūrą paslaugų teikimo eigoje, projekto vykdytojas turėtų numatyti **reikalavimą teikti tarpinius rezultatus, nustatyti jų teikimo terminus bei svarstymo ir tvirtinimo procedūras**. Apibendrinant visus tyrimus/ studijas, rekomenduojama rengti šiuos tarpinius rezultatus:

- įvadinę ataskaitą, kurioje pateikiama galutinai su projekto vykdytoju suderinta tyrimo/ studijos apimtis, metodologija, paslaugų teikimo planas. Šiuos klausimus galima sutarti įvadinio susitikimo metu ir įtvirtinti įvadinio susitikimo protokole, neteikiant įvadinės ataskaitos. Ataskaitą tikslinga rengti tuo atveju, kai tyrimas/ studijas apima apklausas, interviu – tuomet ataskaitoje pateikiamos priemonės reikalingos pirminiams duomenims surinkti (klausimynai, respondentų sąrašai ir pan.);
- tarpines tyrimo/ studijos ataskaitas, kuriose pateikiami dalies uždavinių/ klausimų analizės rezultatai;
- galutinės tyrimo/ studijos ataskaitos projektą, kuriame pateikiami rezultatai pagal visus uždavinius/ klausimus bei preliminarios išvados ir rekomendacijos, ir kuris, suderinus su projekto vykdytoju, tampa galutine tyrimo ataskaita.

Sudėtingų tyrimų atveju siūloma papildomai numatyti reikalavimą teikti *sutarties vykdymo ataskaitas*, kurioje paslaugų teikėjas informuotų apie sutarties įgyvendinimo eigą (kylančias problemas, galimas rizikas, pvz. vėlavimo, jų sprendimo priemonės), pasiektus rezultatus. Šių ataskaitų teikimo periodiškumas galėtų sutapti su tyrimo/ studijos ataskaitų teikimo terminais.

Tyrimo/ studijos eigai bei pateiktoms ataskaitoms aptarti, rekomenduojama rengti **susitikimus su paslaugų teikėju**. Į juos siūloma kviesti ne tik projekto vykdytojo, bet ir kitus tyrimo/ studijos rezultatais suinteresuotus atstovus. Tuo atveju, kai yra sudarytas tyrimo/ studijos priežiūros komitetas/ darbo grupė, šiuose susitikimuose turėtų dalyvauti visi jos nariai. Apibendrinant visus tyrimus/ studijas rekomenduojama rengti šiuos susitikimus:

- įvadinį, kurio metu galutinai suderinama tyrimo/ studijos įgyvendinimo eiga, tyrimo/ studijos apimtis, sutariama dėl rezultatų pateikimo terminų (jei tai nebuvo numatyta Techninėje specifikacijoje arba paslaugų teikimo sutartyje);
- susitikimai tarpinėms tyrimo/ studijos rezultatams aptarti;
- susitikimas galutinės tyrimo/ studijos ataskaitos projektui aptarti.

³⁰ Valstybinio audito ataskaita. Valstybės institucijų perkamos tyrimų, konsultavimo ir teisinės paslaugos. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, 2010 m. kovo 29 d. Nr. VA-P-40-11-4, Vilnius, 31 p.

Rengiamų ataskaitų ir susitikimų skaičius priklauso nuo tyrimo sudėtingumo lygio. 9 lentelėje pateikiamas rekomenduojamas ataskaitų ir susitikimų skaičius pagal tyrimo/ studijos sudėtingumo lygį.

9 lentelė. Rekomenduojamas ekspertų skaičius pagal sudėtingumo lygį

Sudėtingumo lygis	Trukmė	Ataskaitos	Susitikimai
Nesudėtingas	1-4 mėn.	1 tarpinė (pagal poreikį) Galutinė	Įvadinis Tarpinei ataskaitai aptarti (pagal poreikį) Galutinei ataskaitai aptarti
Vidutinio sudėtingumo	4-7 mėn.	Įvadinė (pagal poreikį) Tarpinė Galutinė	Įvadinis Tarpinei ataskaitai aptarti Galutinei ataskaitai aptarti
Sudėtingas	7-12 mėn.	Įvadinė (pagal poreikį) 1-2 tarpinės Galutinė	Įvadinis Tarpinėms ataskaitoms aptarti Galutinei ataskaitai aptarti

Šaltinis: sudaryta autorių

Ataskaitų turinį ir susitikimų organizavimo tvarką rekomenduojama tiksliai nustatyti Techninėje specifikacijoje (žr. 15 pavyzdį).

15 pavyzdys. Teikiamos ataskaitos ir susitikimai

Projektas: Lietuvos ES reikalų sistemos efektyvumo didinimas (LESSED).

Tyrimas: Europos Sąjungos teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvos Respublikoje veiksmingumo stiprinimo tyrimas

Įvadinis susitikimas:

- per 5 darbo dienas nuo sutarties pasirašymo surengtas **įvadinis susitikimas**, kuriame aptartas techninis pasiūlymas, jame pasiūlytas preliminarus tyrimo teorinis pagrindas, hipotezės, siūlomos atvejo studijos; taip pat aptartas tyrimo rengimo darbo planas.

Pirmoji tarpinė ataskaita ir susitikimas jai aptarti:

- Paslaugų teikėjas pateikia popierine ir elektronine forma **pirmos tyrimo dalies**, kurioje būtų pagal 7 punkto reikalavimus (komentaras: šiame punkte numatyti konkretūs tyrimo klausimai) tinkamai išanalizuotos pasirinktų ES valstybių narių ES teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos, **projektą** ne vėliau kaip po 3 mėnesių nuo paslaugų teikimo sutarties pasirašymo dienos;
- Užsakovas per 7 kalendorines dienas nuo pirmos tyrimo dalies projekto gavimo dienos surengia atliktos tyrimo dalies **aptarimą**.

Antroji tarpinė ataskaita ir susitikimas jai aptarti:

- Paslaugų teikėjas pateikia popierine ir elektronine forma **antros tyrimo dalies**, kurioje būtų pagal 8, 9 punkto reikalavimus (komentaras: šiuose punktuose numatyti konkretūs tyrimo klausimai) išanalizuota Lietuvos ES teisės plėtros ir įgyvendinimo sistema, **projektą** ne vėliau kaip po 5 mėnesių nuo paslaugų teikimo sutarties pasirašymo dienos;
- Užsakovas per 7 kalendorines dienas nuo antros tyrimo dalies projekto gavimo dienos surengia atliktos tyrimo dalies **aptarimą**.

Galutinės ataskaitos projektas ir susitikimas jai aptarti:

- Ne vėliau kaip po 7 mėnesių nuo paslaugų teikimo sutarties pasirašymo dienos, Paslaugų teikėjas pateikia popierine ir elektronine forma **galutinį tyrimo projektą** (kuriame būtų integruotos pirmo ir antro tyrimo dalys, esant poreikiui patikslintos ir papildytos, bei III tyrimo dalis, kurioje pateikiamos rekomendacijos, parengtos pagal 10 punktą (komentaras: šiame punkte numatyta rekomendacijų apimtis));
- Užsakovas per 7 kalendorines dienas nuo antros tyrimo dalies projekto gavimo dienos surengia galutinės ataskaitos projekto **aptarimą**.

Šaltinis: tyrimo techninė specifikacija

Siekiant, kad tarpiniai ir galutiniai rezultatai būtų kokybiški ir atitiktų projekto vykdytojo lūkesčius bei poreikius, projekto vykdytojas turi jas apsvarstyti ir pateikti pastabas bei komentarus dėl jų kokybės gerinimo. Remiantis Vertinimo ataskaitos rezultatais, paslaugų teikėjų suinteresuotumas ir polinkis atsižvelgti į jiems teikiamas pastabas turi tiesioginį ryšį su tyrimo/ studijos kokybe. Siekiant užtikrinti, kad paslaugų teikėjas atsižvelgtų į teikiamas pastabas, **ataskaitų svarstymo ir tvirtinimo tvarką** rekomenduojama nustatyti Techninėje specifikacijoje arba Paslaugų teikimo sutartyje: numatyti galimybę teikti pastabas ir komentarus, jų teikimo terminus bei terminus, per kuriuos paslaugų teikėjas turi pakoreguoti ataskaitas (žr. 16 pavyzdį).

16 pavyzdys. Ataskaitų svarstymo ir priėmimo tvarka

Projektas: Lietuvos ES reikalų sistemos efektyvumo didinimas (LESSED).

Tyrimas: Europos Sąjungos teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvos Respublikoje veiksmingumo stiprinimo tyrimas

- per 3 darbo dienas po ataskaitos (pirmos/antros tyrimo dalies/ galutinio tyrimo projekto) aptarimo Užsakovas pateikia Paslaugų teikėjui savo pastabas, motyvuotus nurodymus dėl jų kokybės, Užsakovo lūkesčių ir poreikių atitikimo elektroniniu paštu arba susitikimo su Paslaugų teikėju posėdžio metu, posėdį protokoluoja;
- Paslaugų teikėjas, pakoregavęs ataskaitą pagal jam išsakytas pastabas bei pasiūlymus, pateikia ją tvirtinti Užsakovui su ataskaitos perdavimo–priėmimo aktu ne vėliau kaip per 5 darbo dienas po pastabų pateikimo dienos.
- tvirtinti pateiktą ataskaitą Užsakovas priima per 10 kalendorinių dienų nuo jos pateikimo dienos, pasirašydama paslaugų perdavimo–priėmimo aktus;
- jei tvirtinti pateikta ataskaita atlikta netinkamai ir/ar nekokybiškai, Užsakovas per 10 kalendorinių dienų nuo jos gavimo dienos, raštu (faksu, elektroniniu paštu ar kt. būdu) informuoja apie šiuos trūkumus Paslaugų teikėją, o Paslaugų teikėjas įsipareigoja ištaisyti visus Užsakovo nurodytus trūkumus ne vėliau kaip per 7 darbo dienas, nebent Užsakovas nustatytų kitą terminą.

Šaltinis: tyrimo techninė užduotis

9 žingsnis: galutinės ataskaitos kokybės vertinimas

Pagrindinė atsakomybė už tyrimų ir studijų galutinių ataskaitų kokybę tenka projektų vykdytojams, t.y. arba jie patys turi tinkamai parengti ataskaitą, arba užtikrinti, kad išorės paslaugų teikėjas pateiks kokybišką rezultatą. Abiem atvejais rekomenduojama vadovautis galutinės ataskaitos kokybės kriterijais.

Ataskaitos kokybę, visų pirma, nusako jos atitikimas subjektyviems projekto vykdytojo lūkesčiams ir poreikiams. Kita vertus, galima išskirti kelis bendro pobūdžio kokybės kriterijus, kuriuos turėtų atitikti daugelis tyrimų ir studijų ataskaitų. Remiantis pagrindinėmis ataskaitų kokybės problemomis, nustatytomis Vertinimo ataskaitoje, bei atsižvelgiant į įgyvendinančiųjų institucijų pastebėtas tendencijas, išskiriami 9 pagrindiniai ataskaitos kokybės kriterijai, susiję su ataskaitos forma ir turiniu (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Galutinės ataskaitos kokybės įvertinimo kriterijai

Kriterijaus tipas	Kriterijus
--------------------------	-------------------

Formos kriterijai	1. Tvarkingas ataskaitos stilius (taisyklinga kalba, ataskaita struktūruota, pateiktas šaltinių sąrašas ir nuorodos, tinkamas grafinis informacijos vaizdavimas) ³¹
	2. Optimali apimtis puslapių skaičiumi ir pagrindinio ataskaitos teksto ir priedų santykis
Turinio kriterijai	3. Atitikimas techninei specifikacijai
	4. Atitikimas poreikiui, tikslams ir uždaviniams / tyrimo specifiškumas (tyrimo/ studijos ataskaita pritaikyta konkrečiam atvejui)
	5. Naudojami patikimi duomenys (pakankami ir aktualūs/ nauji)
	6. Tinkamai atlikta analizė (nuosekli, išsami ir pagrįsta duomenimis)
	7. Pateikiamos originalios išvalgos (nėra plagijavimo požymių)
	8. Pateiktos pagrįstos išvados (paremtos analize, aiškios)
	9. Pateiktos naudingos rekomendacijos (paremtos analize ir išvadomis, aiškios, naudingos ir įgyvendinamos)

Šaltinis: sudaryta autorių

Atsižvelgiant į tyrimo/ studijos pobūdį bei turinį, šiuos kriterijus galima specifiukuoti, konkrečiai nustatant, koks turinys ar kokia forma turi būti pateikta galutinė ataskaita (žr. 17 pavyzdį).

17 pavyzdys. Galutinės tyrimo ataskaitos kokybės vertinimo kriterijai

Projektas: Lietuvos ES reikalų sistemos efektyvumo didinimas (LESSED).

Tyrimas: Europos Sąjungos teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvos Respublikoje veiksmingumo stiprinimo tyrimas

Tyrimo kokybė vertinama remiantis šiais vertinimo kriterijais (t.y. pasirašydamas perdavimo–priėmimo aktą Užsakovas patvirtina, kad Paslaugų teikėjo parengtas tyrimas atitinka žemiau išvardintus reikalavimus):

- ES teisės įgyvendinimą įtakančių veiksnių Lietuvoje analizė išsami ir pagrįsta tyrimo metu surinktais duomenimis ir informacija;
- ES teisės įgyvendinimo sistemų pasirinktose ES valstybėse narėse analizė išsami ir pagrįsta tyrimo metu surinktais duomenimis ir informacija;
- tyrimo išvados pagrįstos, aiškios, suprantamos ir paremtos atliktomis analizėmis;
- tyrimo rekomendacijos yra pagrįstos ir paremtos išvadomis, tinkamai suformuluotos ir įgyvendinamos;
- tyrimas atitinka visus techninius reikalavimus.

Šaltinis: tyrimo techninė specifikacija

Galutinės ataskaitos kokybės įvertinimo kriterijus rekomenduojama įvardinti techninėje specifikacijoje, kad paslaugų teikėjai galėtų jais vadovautis tyrimo/ studijos rengimo metu. Gavęs galutinę tyrimo ataskaitą (ar jos projektą), *koordinadorius iš projekto vykdytojo pusės*, turėtų patikrinti, ar ji atitinka nurodytus kokybės kriterijus. Sudėtingo tyrimo/ studijos atveju, ši įvertinimą turėtų atlikti *priežiūros funkciją vykdančias komitetas/ darbo grupė*, įskaitant ir nepriklausomą išorės ekspertą. Jeigu pateikta galutinė ataskaita neatitiktų nustatytų kriterijų, projekto vykdytojas turėtų pagrindą jos nepatvirtinti.

³¹ ES struktūrinės paramos vertinimui yra parengtas „Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo ataskaitų stiliaus vadovas“. LR finansų ministerija, 2008 - <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Stiliaus_gidas_v5_GAL_UTINIS.pdf>. Rengiant ar vertinant išorės paslaugų teikėju parengtas ataskaitas, naudinga atsižvelgti į šiame leidinyje pateiktas rekomendacijas.

3.4. TYRIMO IR STUDIJOS REZULTATŲ PANAUDOJIMAS IR VIEŠINIMAS

Šiame Gairių skyriuje pristatomi pagrindiniai žingsniai po tyrimo/ studijos ataskaitos parengimo – rezultatų viešinimas bei jų panaudojimas, kurie taip pat reikšmingai susiję su tyrimo/ studijos kokybe. Žinojimas, kad tyrimų/ studijų ataskaitos bus viešinamos, projektų vykdytojus papildomai skatina parengti (ar gauti) kokybiškas ataskaitas. Tuo tarpu ataskaitų, ypač pateiktų rekomendacijų, kokybė turi reikšmingos įtakos tyrimų/ studijų rezultatų panaudojimui.

Šiame skyriuje pateikiamos rekomendacijos dėl rezultatų viešinimo taikomos visiems – tiek pačių projekto vykdytojų, tiek išorinių paslaugų teikėjų – parengtiems tyrimams ir studijoms, išskyrus tuos tyrimus ir studijas, kuriuose pateikiama informacija laikoma komercine paslaptimi.

10 žingsnis: rezultatų viešinimas

Parengus (ar gavus) galutinę tyrimo/ studijos ataskaitą, toliau seka jos rezultatų panaudojimas. Tam, visų pirma, reikalinga, kad apie rezultatus sužinotų visos tiesiogiai rezultatais suinteresuotos šalys – taigi reikalinga juos paviešinti. Rezultatų viešinimo aspektus rekomenduojama apsvarstyti iš anksto dar planavimo etape ir pagrindinius reikalavimus apibrėžti Techninėje specifikacijoje – numatyti tikslią grupę, viešinimo priemones ir preliminarų rezultatų viešinimo laiką.

Pagrindinė viešinimo priemonė, naudojama tyrimų/ studijų rezultatams pristatyti, yra įvairaus pobūdžio **tyrimo/ studijos rezultatų pristatymo renginiai** – pristatymai, seminarai, apvalaus stalo diskusijos. Į juos kviečiami tiesiogiai tyrimo/ studijos objektu suinteresuotų pusių atstovai – susijusios institucijos/ organizacijos, socialiniai-ekonominiai partneriai, nepriklausomi ekspertai, akademinės visuomenės atstovai. Prieš renginį kviečiamiems dalyviams rekomenduojama pateikti tyrimo/ studijos ataskaitos santrauką. Viešinimo renginius rekomenduojama organizuoti daugelio tyrimų ir studijų atveju – visiems sudėtingiems, vidutinio sudėtingumo, o taip pat nesudėtingiems tyrimams, kurie analizuoja ne tik vienai konkrečiai institucijai/ organizacijai aktualius klausimus. Pavyzdžiui, platesnio pobūdžio rezultatų pristatymą rengti nėra tikslinga, kai tyrimu siekiama įvertinti konkrečios įmonės personalo vertinimo sistemą ar mokymų poreikį – šiuo atveju rekomenduojama surengti rezultatų pristatymą organizacijos viduje.

Be konkrečiam tyrimui/ studijai numatyto renginio, **papildomai** rezultatus galima viešinti šiais būdais:

- *platesnio pobūdžio renginiuose*, kurie organizuojami kitu tikslu, bet pristato su tyrimu/ studija susijusius klausimus, pvz. platesnio pobūdžio diskusijos, konferencijos, darbo grupių posėdžiai ir pan.;
- tyrimo/ studijos ataskaitą kartu su santrauka pateikti projekto vykdytojo ar konkrečiai projektui sukurtoje *internetinėje svetainėje*;
- parengti ir *atskiru leidiniu išleisti* sutrumpintą ataskaitos versiją. Atskiru leidiniu rekomenduojama išleisti parengtas metodikas/ vadovus/ gaires – tai užtikrina paprastesnį jų pritaikymą ir naudojimą ateityje;
- tyrimų/ studijų, kuriuose analizuojami visos šalies ar sektoriaus mastu aktualūs klausimai, rezultatus rekomenduojama paviešinti ne tik tiesiogiai su objektu susijusiai tikslinei grupei, bet plačiajai visuomenei. Tuo tikslu naudinga parengti *pranešimą spaudai, straipsnį* ar pakviesti *žiniasklaidos atstovus* į organizuojamą tyrimo/ studijos rezultatų pristatymo renginį.

Žemiau pateikiamas konkretaus tyrimo rezultatų viešinimo priemonės.

18 pavyzdys. Tyrimo rezultatų viešinimo priemonės

Projektas: Lietuvos ES reikalų sistemos efektyvumo didinimas (LESSED).

Tyrimas: Europos Sąjungos teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvos Respublikoje veiksmingumo stiprinimo tyrimas

Tyrimo Techninėje specifikacijoje nebuvo tiksliai suplanuotos viešinimo priemonės, o pateiktas tik apibendrintas reikalavimas:

- Paslaugų teikėjas turės parengti tyrimo ar jo atskirų dalių rezultatų apibendrinimą ir pristatyti juos Užsakovo organizuojamuose viešinimo renginiuose iš anksto suderintu būdu ir laiku.

Parengus galutinę tyrimo ataskaitą, buvo įgyvendintos/ planuojamos įgyvendinti keturių tipų viešinimo priemonės:

1. Suorganizuotas **renginys, skirtas tyrimo rezultatams pristatyti** – apskritojo stalo diskusija „ES teisės plėtros ir įgyvendinimo sistema Lietuvoje: pasiekimai, problemos ir iššūkiai“. Renginyje dalyvavo kviešti LR Seimo nariai, LR Ministro Pirmininko tarnybos atstovai, ministerijų bei kitų ES teisės plėtros ir įgyvendinimo procese dalyvaujančių institucijų atstovai; iš viso – apie 80 dalyvių. Renginys truko 5 val. Jo metu paslaugų teikėjo atstovas pristatė projekto rezultatus, surengta diskusija iš anksto numatytomis temomis.
2. Rezultatai pristatyti **dviuose susijusiuose renginiuose** – LR Vyriausybės ES komisijos ir LR Seimo Europos reikalų komiteto posėdžių metu, siekiant politiniu lygiu priimti sprendimus dėl tyrime pasiūlytų priemonių.
3. Tyrimo ataskaita patalpinta Ministro pirmininko tarnybos **internetinio puslapio skiltyje**, skirtoje LESSED projektui viešinti (nuoroda < <http://www.lrv.lt/lt/veikla/lessed-projektas/lessed-projektas-dokumentai/>>);
4. Tyrimo rezultatus numatoma panaudoti Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai konferencijoje ES teisės įgyvendinimo tema 2013 m. rugsėjo 18-19 d. Vilniuje.

Šaltinis: parengta autorių, remiantis tyrimo technine specifikacija, renginių programomis ir darbotvarkėmis

Tyrimo/ studijos rezultatų viešinimo priemonės užtikrina rezultatų sklaidą ir prisideda prie rezultatų panaudojimo. Be to, ataskaitų skelbimas viešai užtikrina ES struktūrinės paramos panaudojimo skaidrumą ir skatina projektų vykdytojus atsakingiau vertinti ataskaitų kokybę.

11 žingsnis: rezultatų panaudojimas

Atsižvelgiant į tai, kad analizuojami tyrimai ir studijos yra taikomojo ir praktinio pobūdžio, rezultatų panaudojimas yra vienas esminių jų įgyvendinimo proceso žingsnių. Galima skirti 3 pagrindinius tyrimų ir studijų rezultatų panaudojimo būdus:

- (1) tyrimų ir studijų ataskaitose pateiktų rekomendacijų įgyvendinimas, kuris:
 - padeda vykdyti tolesnes ES struktūrinės paramos lėšomis finansuojamo projekto veiklas;
 - paskatina organizacijų veiklos pokyčius, pvz. struktūros, procesų, valdymo, išteklių, darbuotojų funkcijų persikirstymo ir pan.;
 - paskatina teisinės bazės ar tam tikrų politikų pokyčius;
- (2) sukurtų konkrečių produktų (pvz. metodikų, vadovų, gairių, valdymo koncepcijų, strategijų) praktinis panaudojimas;
- (3) projektų vykdytojų žinių pagilinimas, kuris skatina individų mąstymo ir elgsenos pokyčius, pvz. padeda geriau suprasti tikslinių grupių, klientų poreikius ir lūkesčius, suteikia žinių ir padidina gebėjimus valdyti panašius projektus, paskatina apsvarstyti organizacijos tikslus ir veiklą ir pan.

Atsižvelgiant į praktinį tyrimų ir studijų pobūdį, daugelis jų turėtų apimti rekomendacijų formulavimą. Rekomendacijų formuluoti nėra tikslo tuomet, kai rengiamos konkrečios praktinės priemonės – veiklos metodikos, vadovai, gairės ir pan.

Naudingų rekomendacijų pateikimas yra vienas iš galutinės vertinimo ataskaitos kokybės vertinimo kriterijų (žr. 10 lentelę). Perkant tyrimo/ studijos paslaugas iš išorės, reikalavimą ataskaitoje pateikti rekomendacijas reikia įtraukti į Techninę specifikaciją, detalizuojant uždavinius ir apimtį. Siekiant, kad pateiktos rekomendacijos būtų tinkamos įgyvendinti, rekomenduojama įvardinti konkrečiai joms keliamus **kokybės kriterijus**. 10 lentelėje pateiktas galutinės ataskaitos kokybės kriterijus dėl rekomendacijų apima 4 pagrindinius rekomendacijų kokybės elementus, t.y. rekomendacijos turi būti: (1) paremtos tyrimo/ studijos metu atlikta analize ir identifikuotomis problemomis; (2) aiškiai suformuluotos; (3) naudingos sprendžiant identifikuotas problemas; ir (4) įgyvendinamos, t.y. numatytos atsižvelgiant į organizacijos funkcijas ir turimus išteklius. Dar vienas svarbus veiksnys, lemiantis rekomendacijų įgyvendinimo tikimybę, yra jų pateikimas tinkamu laiku – į šį veiksnį būtina atsižvelgti planavimo etapo metu, numatant tyrimo/ studijos įgyvendinimo terminus.

Techninėje specifikacijoje taip pat rekomenduojama nustatyti ir **rekomendacijų pateikimo formą**, kuri padeda užtikrinti rekomendacijų kokybės kriterijų įgyvendinimą. Teikiant rekomendacijas pagal šią formą, siūloma nurodyti problemą, kurią siekiama spręsti, rekomendaciją ir konkrečias priemones jai įgyvendinti, konkrečią atsakingą organizaciją, rekomendacijos įgyvendinimo terminą. Tokiu būdu detalizuoti rekomendacijas siūloma vidutinio sudėtingumo ir sudėtingų tyrimų ir studijų atveju. Žemiau pateikiama siūloma rekomendacijų forma su konkrečiais pavyzdžiais.

19 pavyzdys. Rekomendacijų teikimo forma

Projektas: Lietuvos ES reikalų sistemos efektyvumo didinimas (LESSED).

Tyrimas: Europos Sąjungos teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvos Respublikoje veiksmingumo stiprinimo tyrimas

Problema ar rizika	Rekomendacija ir siūlomos priemonės jai įgyvendinti	Atsakinga institucija	Vykdyto pradžia
1. Ministerijos dažnai nederina su ETD rengiamų ministrų įsakymų projektų, perkeliančių ir įgyvendinančių ES teisės nuostatas (pavyzdžiui, neinformuoja apie pradedamus rengti ES teisės perkėlimo ir įgyvendinimo plane nenumatytus ministrų įsakymų	1.1. ES reikalų koordinavimo taisyklėse, patvirtintose 2004 m. sausio 9 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 21, ir pavyzdinėse ES reikalų koordinavimo Lietuvos Respublikos ministerijose, įstaigose prie ministerijų, LR Vyriausybės įstaigose taisyklėse	LR Vyriausybė Institucijos, kurioms taikomos ES reikalų	2012 m. II ketv.

<p>projektus), ir jų rengimo metu nepildo atitikties lentelių. Atitikties lentelės pildomos ir pateikiamos ETD tik notifikavimo etape, jau priėmus nacionalinę perkėlimo ir įgyvendinimo priemonę. Situacija komplikuojasi, kai jau priimtus ir galiojančius ministrų įsakymus tenka keisti, kadangi jie neatitinka reikalavimų, nustatytų ES teisės akte. Institucijos dažnai siekia išvengti tokių taisyčių, todėl gali nukentėti ES teisės akto nuostatų perkėlimo kokybė. Paminėtina, kad šių problemų kyla rengiant ir kitas ES teisę perkeliančias ir įgyvendinančias nacionalines priemones (pavyzdžiui, nutarimų, įstatymų projektus): planavimo etape ETD nėra informuojamas, o nacionalinės priemonės rengimo metu (iki notifikavimo) informacija taip pat nėra tikslinama.</p>	<p>numatyti, kad ministerijos, kitos valstybės institucijos ar įstaigos privalėtų informuoti ETD apie visus rengiamus ir į ES teisės perkėlimo ir įgyvendinimo planą neįtrauktus ministrų, kitų valstybės institucijų ar įstaigų vadovų įsakymų projektus, kitų nacionalinių perkėlimo ir įgyvendinimo priemonių projektus bei jų rengimo metu pildyti atitikties lenteles. Atsižvelgiant į ETD darbo krūvį ir techninį kai kurių ministro, kitų valstybės institucijų ar įstaigų vadovų įsakymų ar kitų nacionalinių perkėlimo ir įgyvendinimo priemonių pobūdį (ypač tam tikrose srityse), reikia aiškiai apibrėžti, koku būdu ir kokiose rengimo stadijose nacionalinės perkėlimo ir įgyvendinimo priemonės turėtų būti derinamos.</p> <p>1.2. ES reikalų koordinavimo taisyklėse ir pavyzdinėse ES reikalų koordinavimo Lietuvos Respublikos ministerijose, įstaigose prie ministerijų, LR Vyriausybės įstaigose taisyklėse įtvirtinti pareigą tiesioginiams vykdytojams prieš teikiant ministrui, kitos valstybės institucijos ar įstaigos vadovui pasirašyti įsakymą (t. y. prieš įsakymo įsigaliojimą) gauti ETD patvirtinimą („neoficialią išvadą“, įskaitant ir elektroninę per LINESIS sistemą) dėl atitikties lentelių. Ši išvada turi būti pateikiama ministrui, kitos valstybės institucijos ar įstaigos vadovui kartu su įsakymo projektu.</p>	<p>koordinavimo taisyklės, patvirtintos LR Vyriausybės 2004 m. sausio 9 d. nutarimu Nr. 21</p>
---	--	--

Šaltinis: tyrimo galutinė ataskaita

Pateiktų rekomendacijų pagrindu projekto vykdytojas turėtų pasirengti dar labiau detalizuotą rekomendacijų įgyvendinimo veiksmų planą, kuriame siūloma numatyti rekomendacijas ir jų įgyvendinimo priemones (priemonės projektų vykdytojas gali pasirinkti ir savo nuožiūra, svarbu, kad jos padėtų įgyvendinti rekomendaciją), konkrečius atsakingus asmenis, reikalingus finansinius išteklius ir galimus finansavimo šaltinius (jei šiuo atveju reikalingi papildomi ištekliai).

Svarbus rekomendacijų įgyvendinimą skatinantis veiksnys – **rekomendacijų svarstymo ir formulavimo proceso pobūdis**. Taigi perkant paslaugas iš išorės, projekto vykdytojui (arba tyrimo/studijos priežiūros komitetui, kai jis yra sudaromas) rekomenduojama aktyviai įsitraukti į rekomendacijų formulavimo procesą. Taip pat papildomai siūloma įtraukti ir kitas organizacijas, kurioms skirtos rekomendacijos. Projekto vykdytojo ir suinteresuotų grupių įsitraukimas, viena vertus, padeda tinkamai suformuluoti rekomendacijas, antra vertus, padidina išipareigojimą ir suinteresuotumą jas įgyvendinti. Kitas suinteresuotąsias grupes galima įtraukti per rezultatų sklaidos/viešinimo priemones (žr. 20 pavyzdį).

20 pavyzdys. Suinteresuotų pusių įtraukimas svarstant rekomendacijas

Projektas: Lietuvos ES reikalų sistemos efektyvumo didinimas (LESSED).

Tyrimas: Europos Sąjungos teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvos Respublikoje veiksmingumo stiprinimo tyrimas

Parengus galutinę tyrimo ataskaitą, jos rezultatai ir rekomendacijos buvo pristatytos LR Vyriausybės ES komisijos ir LR Seimo Europos reikalų komiteto, kuriems suformuluota reikšminga dalis rekomendacijų, posėdžiuose. Pristatymai surengti siekiant **aukščiausiu politiniu lygiu inicijuoti diskusiją dėl rekomendacijų įgyvendinimo**. Be to, jų metu dalyvavusios **ministerijos buvo įpareigos per savaitę pareikšti savo poziciją dėl pateiktų rekomendacijų**.

Šaltinis: parengta autorių, remiantis posėdžių darbotvarkėmis ir protokolais

Pabaigai svarbu pabrėžti, kad rezultatų panaudojimą reikšmingai įtakoja paties tyrimo ir studijos kokybė. Taigi daugelis šiose Gairėse pateikiamų rekomendacijų dėl kitų tyrimų ir studijų organizavimo žingsnių taip pat turėtų prisidėti ir prie rezultatų panaudojimo didinimo.

4. PASIŪLYMAI ES STRUKTŪRINĘ PARAMĄ ADMINISTRUOJANČIOMS INSTITUCIJOMS

Siekiant efektyviau naudoti ES struktūrinės paramos lėšas, šiame Gairių skyriuje formuluojamos papildomos sisteminės rekomendacijos ES struktūrinę paramą administruojančioms institucijoms dėl tinkamesnio paramos planavimo ir panaudojimo tyrimų ir studijų veikloms. Jos skiriamos įgyvendinančiosioms institucijoms, atliekančioms projektų įgyvendinimo priežiūrą, o taip pat – ministerijoms ir (ar) kitoms valstybės institucijoms, kurios dalyvauja rengiant Veiksmų programas ir planuoja priemonių įgyvendinimą. Taip pat šiame skyriuje pristatomos įgyvendinančiųjų institucijų jau dabar taikomos priemonės, padedančios projektų vykdytojams organizuoti tyrimus ir studijas, bei teikiamos rekomendacijos dėl platesnio šios praktikos taikymo

Rekomendacijos ministerijoms ir/ ar kitoms valstybės institucijoms, pagal kompetenciją atsakingoms už bendrai finansuojamus iš ES fondų lėšų ūkio sektorius (tarpinėms institucijoms):

Dėl tyrimų ir studijų poreikio (1 žingsnio). Analizuojant 2007–2013 m. laikotarpiu finansuotus tyrimus ir studijas, identifiкуotos kelios sisteminio pobūdžio problemos, susijusios su jų įgyvendinimo poreikiu. Pirma, dalis tyrimų ir studijų buvo atliekamos siekiant patenkinti tik formalius reikalavimus arba pagrįsti jau priimtus sprendimus. Kitaip tariant, projektų vykdytojai neturėjo realaus poreikio gauti tyrimo/ studijos rezultatų, nes ir taip turėjo pakankamai žinių, siekiant spręsti praktines problemas ir įgyvendinti kitas projekto veiklas, arba joms naujų žinių nereikėjo. Antra, nevykdant sisteminės atliekamų tyrimų ir studijų stebėsenos, pasitaikė atvejų, kuomet projektų vykdytojai atlieka analogiškus tyrimus, t.y. užsako tyrimus/ studijas, kuriais siekiama tų pačių rezultatų³². Siekiant efektyviau panaudoti lėšas tyrimams ir studijoms, rengiant naujojo laikotarpio programinius dokumentus, siūloma apsvarstyti šias galimybes:

- I. Finansuojant privačiame sektoriuje visam sektoriui aktualius tyrimus/studijas, prioritetą teikti atitinkamoms įmonių/organizacijų asociacijoms, o ne pavieniams privatiems subjektams. Kartu reikėtų užtikrinti, kad tyrimų ir studijų rezultatai būtų prieinami visoms sektoriaus įmonėms (ir toms, kurios nepriklauso konkrečiai asociacijai).
- II. Tyrimams ir studijoms, kurie aktualūs tik konkrečioms privačiojo sektoriaus organizacijoms, atlikti skirti "tyrimų krepšelius" – nustatyto dydžio tikslinę finansinę paramą tyrimų ir studijų paslaugoms įsigyti. ES paramos intensyvumas turėtų būti gana žemas (neviršyti 50 proc.), o bendra paramos suma neturėtų būti didelė (pvz. iki 25 tūkst. litų). Likusią tyrimo / studijos biudžeto dalį turėtų padengti pati organizacija savo lėšomis. Tai padidintų suinteresuotumą vykdyti tik realiai reikalingus tyrimus ir studijas³³.
- III. Viešųjų institucijų tyrimų ir studijų poreikio pagrindimą siūloma sieti su institucijų strateginio planavimo procesu, t.y. poreikis ir ketinimas atlikti tyrimą/ studiją turėtų būti numatytas strateginiuose ar metiniuose veiklos planuose.

³² Šios problemos identifiкуotos Tyrimų ir studijų, finansuojamų iš 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos lėšų, kokybės, efektyvumo ir tęstinumo vertinime (vertinimo ataskaitos 50 p.). Taip pat jos buvo išsakytos susitikimų su pagrindinių įgyvendinančiųjų institucijų atstovais metu (kurie vyko 2012 m. lapkričio 26 ir 29 d.).

³³ Tokio tipo priemonė „Inočekiai Lt“ jau buvo patvirtinta ir pradėta įgyvendinti 2011 m. Pagal šią priemonę SVV subjektai iš mokslo ir studijų institucijų gali pirkti MTTP ir techninių galimybių studijų atlikimo paslaugas už nustatytą fiksuotą maksimalią sumą. Naujuoju programavimo laikotarpiu rekomenduojama plačiau taikyti tokią paramos teikimo schemą privačių subjektų tyrimams ir studijoms finansuoti.

Rekomendacijos įgyvendinančiosioms institucijoms:

Dėl resursų nustatymo (3 žingsnio). ESFA internetinėje svetainėje pateikia savo iniciatyva atliktos dažniausiai ESF projektuose numatomų prekių ir paslaugų kainų rinkos analizę (nuoroda: http://www.esf.lt/lt/pareiskejams/kaip_parengti_projekta/analize). Pateiktais įkainiais pareiškėjai naudojami grįsdami prekių ir paslaugų kainas. Pateiktoje analizėje nurodytos dviejų tipų tyrimų/studijų rinkos kainos (atnaujintos 2010 m.): (1) sektoriinių tyrimų, kurie yra skirti įvertinti sektoriaus darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo poreikį, vidutinė rinkos kaina siekia 23 240 Lt (be PVM); (2) strateginių veiklos planų rengimo vidutinė kaina siekia 53 300 Lt (be PVM). Siekiant projektų vykdytojams palengvinti tyrimų ir studijų biudžetų vertinimą, o [įgyvendinančiosioms institucijoms](#) efektyviau [kontroliuoti projektų išlaidas, siūloma:](#)

- I. Atlikti analizę ir nurodyti kitų „tipinių“ tyrimų ir studijų paslaugų teikimo rinkos kainas, jeigu numatoma, kad tokių tyrimų ir studijų bus atliekama daug. Šią praktiką siūloma taikyti ir kitoms įgyvendinančiosioms institucijoms.

Dėl galutinės ataskaitos kokybės įvertinimo (9 žingsnio). Įgyvendinančiosios institucijos vaidmuo vertinant tyrimų ir studijų kokybę daugiausia apsiriboja tuo, kad patikrinama, ar pasirašytas priėmimo-perdavimo aktas bei patikrinama, ar ataskaita atitinka techninės specifikacijos reikalavimus. Kilus pagrįstoms abejonėms dėl pateiktos ataskaitos kokybės, *ad hoc* atvejais įgyvendinančiosios institucijos gali kreiptis į išorės ekspertus, kurie įvertintų pateiktos ataskaitos kokybę. Tačiau ši praktika nėra sistemiška. Siekiant užtikrinti, kad ES struktūrinės paramos lėšos būtų skirtos tik kokybiškiems tyrimams ir studijoms, rekomenduojama numatyti papildomas kokybės užtikrinimo priemones:

- II. 5 proc. visų tyrimų ir studijų kokybę ex-post įvertinti atsitiktinai. Siūloma atsitiktinės atrankos būdu atrinkti 5 proc. visų atliekamų tyrimų ir studijų ir jų ataskaitas pateikti nepriklausomam tyrimo/ studijos srities išorės ekspertui, kuris, vadovaudamasis technine specifikacija ir galutinės ataskaitos kokybės kriterijais, atliktų ataskaitos kokybės įvertinimą. Jeigu ekspertas nurodytų, kad ataskaita neatitinka ar nepakankamai atitinka kokybės kriterijus bei techninę specifikaciją, projekto vykdytojas savo lėšomis turėtų ją pakoreguoti. Taip pat siūloma, kad išlaidos už atliktą tyrimą/ studiją būtų kompensuojamos tik tuomet, kai ekspertas pateiktų teigiamą išvadą.
- III. Visų sudėtingų tyrimų atvejais numatyti reikalavimą projektų vykdytojams pateikti nepriklausomo eksperto išvadą/ recenziją apie tyrimo ir studijos kokybę. Šią išvadą galėtų parengti ekspertas, dalyvaujantis tyrimo/ studijos priežiūros komisijoje/ darbo grupėje.
- IV. Nustatyti reikalavimą visiems tyrimų / studijų užsakovams parengti trumpą atsiliėpimą apie atliktą tyrimą / studiją (iki 2 psl.). Šiame atsiliėpime projekto vykdytojas įvertintų atlikto darbo kokybę ir pateiktų trumpą jos naudą įvertinimą – kuo tyrimo/ studijos rezultatai buvo naudingi ir kaip juos planuojama panaudoti. Tik pateikus šį atsiliėpimą galėtų būti skiriama visa numatyta finansavimo suma.
- V. Projektų finansavimo sąlygų apraše bei projekto finansavimo ir administravimo sutartyse numatyti nuostatas – „saugiklius“, kuriomis remiantis projekto vykdytojui galėtų būti apmokėtos išlaidos tik už kokybiškus veiklos rezultatus (kokybišką tyrimo/ studijos ataskaitą). Kokybės patvirtinimui projekto vykdytojas turėtų pateikti III-IV punktuose siūlomus įrodymus.

Dėl rezultatų viešinimo (10 žingsnio). Siekiant įgyvendinti minimalius reikalavimus tyrimų ir studijų rezultatų sklaidai ir sudaryti sąlygas visas ataskaitas skelbti viešai, Finansų ministerijos iniciatyva yra kuriama visų ES struktūrinės paramos lėšomis finansuojamų projektų „minkštųjų veiklų“ duomenų bazė. Ši duomenų bazė bus prieinama viešai per ES struktūrinės paramos panaudojimo viešinimui

skirtą internetinį puslapį www.esparama.lt. Išnaudojant kuriamo instrumento galimybes, rekomenduojama:

- VI. Duomenų bazėje kartu su tyrimų ir studijų ataskaitomis skelbti ir projekto vykdytojų parengtus atsiliepimus apie atliktą tyrimą ir studiją bei nepriklausomų išorės ekspertų recenzijas.

Dėl rezultatų panaudojimo (11 žingsnio). Tyrimų ir studijų rezultatų panaudojimą galėtų paskatinti formalios rezultatų įgyvendinimo stebėsenos sistemos sukūrimas, t.y. įpareigojimas projektų vykdytojams atsiskaityti ir informuoti visuomenę, kaip panaudojo ar pritaikė tyrimų ir studijų, atliktų ES struktūrinės paramos lėšomis, rezultatus. Šiuo metu tyrimų ir studijų rezultatų panaudojimo stebėseną nėra vykdoma. Kita vertus, kaip rodo ES struktūrinės paramos vertinimo patirtis, formali rekomendacijų įgyvendinimo stebėseną (įtvirtinant kiekybinius rekomendacijų įgyvendinimo rodiklius) sukuria nemažą administracinę naštą. Be to, tyrimai ir studijos yra žymiai įvairesni, juos atlieka skirtingi subjektai (valstybinės institucijos, privačios organizacijos, NVO), taigi centralizuotai vykdyti kiekybinę jų rekomendacijų įgyvendinimo stebėseną būtų dar sudėtingiau. Vis dėlto, rezultatų panaudojimą galėtų paskatinti siūlomos kokybinio pobūdžio priemonės:

- VII. Projekto vykdymo ataskaitose numatyti reikalavimą pateikti informaciją apie atlikto tyrimo/ studijos rezultatų panaudojimą.
- VIII. Reikalavimas projektų vykdytojams parengti tyrimų ir studijų kokybės ir naudos įvertinimą (žr. IV rekomendaciją) paskatintų projektų vykdytojus įvertinti tyrimo ir studijos rezultatų panaudojimo galimybes ir realiai juos įgyvendinti.